

KULAUTUVOS LOBIAI

Eugenijus Ivanauskas

UDK 903(474.5)

Iv-12

TURINYS

Įvadas 5

I. Archeologinių tyrinėjimų apžvalga 5

II. Seniausios istorinės žinios 7

III. Lobių radimo aplinkybės 11

IV. Lobių sudėtis ir datavimas 13

V. Žemaičių šventosios girios 16

VI. Aukos dangaus dievui 18

VII. Seniausi žemaičių pinigai 19

VIII. Lobių daiktų aprašai 25

IX. Nuorodos 29

IVADAS

Kulautuva – pakaunės gyvenvietė, įirusi į Nemuno krante plytinčios sengirės garbanas ir paupio pievų tirštumas, pirmą kartą patekusi į istorijos akiratį Vokiečių ordino kariams sugriovus Kauno pilį, o paskui su Livonijos ordino karinėmis pajėgomis iš Šiaurės ir Pietų pradėjus ties Nevėžiu kariniais žygiais atkirtinėti žemaičių žemę nuo Lietuvos. Pirmą kartą paminėta 1364 metais, vokiečių metraštininkų nebuvo užmiršta ir vėliau, kol kaimynystėje smėžavo Gotesverderio ir Rittersverderio pilių kuorai. Sutrupėjus paskutiniam vokiečių kario kalavijui žemaičiuose, Kulautuvą palaipsniui ėmė gaubti istorinės nežinomybės miglos.

Dabar verčiamas naujas Kulautuvos istorijos puslapis. Ir pirmiausia, dėl čia rastų archeologijos vertybių. Per labai trumpą laiką nuo 1986 metų prie Nemuno ir Klevinės upelio prigludusiame lauke rastos dvi senovės gyvenvietės, du kapinynai, deginimo apeigų vieta. Pagaliau, aptikti penki XIV a. brangenybių lobiai, paslėpti lemtingo pavojaus metu ar paaukoti dangaus dievui.

Autorius

I. ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ APŽVALGA

Kulautuvos senovės gyvenvietę ir kapinyną 1986 m. rado šių eilučių autorius. Padėjo iš Vilkijos kraštotyrininko A. Makarevičiaus gauta žinia apie ten ariant žemę išsiverčiančius degėsius [1]. Suartos gyvenvietės paviršiuje pastebėta gyvulių kaulų, suaižėjusių akmenų, grublėtosios ir lygiašonės keramikos šukių. Kapinyno paviršiuje rasta išsivertusių degėsių dėmių, o jose – degintų žmonių kaulų trupinių. 1987 m. naujame paminkle apsilankė Mokslinės metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos archeologai. Jie nustatė kapinyno ir gyvenvietės ribas. Tą kartą žemės paviršiuje rasta dalis trimitinės antkaklės. Abu objektai – kapinynas ir gyvenvietė buvo įtraukti į kultūros paminklų apskaitą.

1990–1991 metais kapinyną tyrinėjo Vytauto Didžiojo karo muziejaus archeologė K. Rickevičiūtė [2]. Ji ištyrė 425 m² plotą. Rasta pavienių mezolitinų ir neolitinų titnago dirbinių bei 10 žmonių kapų. Iš tų kapų 8 buvo griautiniai, datuojami I a. po Kristaus antrąja puse–II a. viduriu. Du sudegintų mirusiųjų kapai, matyt, panašaus laiko. Be to, rasta akmenų vainikų, keletas laužaviečių su grublėtosios keramikos šukėmis bei neaiškios paskirties apskritų duobių.

Ištirti 3 griautiniai kūdikių, 2 merginų ir 2 vyrų palaikai. Vieno mirusiojo lytis neaiški. Mirusieji palaidoti tradiciškai: stačiakampėse 50–109 cm gylio duobėse, aukštiełninkai, pagal lytis priešingomis kryptimis, su padėtu prie galvos arba kojų galo akmeniu ar dviem akmenimis. Trijuose kapuose įkapių nerasta. Kituose kapuose rasta kirvių, smeigtukų, antsmilkinų, kaklo apvarų, apyrankių, segių ir sagčių. Degintiniuose kapuose įkapių nerasta.

1987–1993 metais buvo stebima į paminklo teritoriją nepatekusi lauko pietrytinė dalis. Užfiksuotos penkios XVII a. –XIX a. pradžios pastatų vietos, rasta to meto monetų, sagų, papuošalų, keramikos ir kitko. Savavališkai suraotoje senovės gyvenvietės dalyje 1993 m. spalio 11 d. rastas pirmasis brangenybių lobis. 1994 m. rasta dar viena senovės gyvenvietė į pietryčius nuo seniau rastos gyvenvietės, prie pat Nemuno. 1994 m. lapkričio 31 d. su metalo ieškikliu renkant radinius vieno iš XVIII a. –XIX a. pradžios pastato vietoje rastas antrasis ir dalis ketvirtojo brangenybių lobia. Tai paskatino 1996 m. čia atlikti platesnius tyrinėjimus [3]. Kultūros paveldo centro archeologų ekspedicija, vadovaujama šių eilučių autoriaus, ištyrė 500 m² plotą. Tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad čia būta deginimo apeigų vietos. Rastas trečiasis brangenybių lobis, surinkta dalis ketvirtojo lobia daiktų. Be to, rasti 203 daiktai, likę ugnivietėse deginant mirusiuosius. Paminėtinos dvi kalavijų rankenų buožės, apyrankių, segių, žiedų, antkaklių fragmentai. Visiškai ištirta viena XVII a. antrosios pusės pastato vieta. Rasta viena moneta, dubeninių ir plokštinių koklių dalių, puodų šukių. Dar ištirta didžioji dalis XVIII a. vidurio–XIX a. pradžios pastato vietos. Rastas užpiltas rūšys, buvęs po pastatu. Paminėtini šie radiniai: monetos, papuošalai, keramika, žalvario ir alavo atliekos, statybinės tvirtinimo dalys. Nemažai radinių surinkta su metalo ieškikliu aplink tyrinėtus plotus. Paminėtinas stačiatikiškas kryželis, žydiškas velykinis vilkelis. Šis daiktas bylotų, kad Kulautuvoje XVIII a. kūrėsi žydai.

Kadangi žemės paviršius tyrinėtame plote perartas, apardytas, nes čia stovėjo sodybos, tai kokių nors žmonių palaikų deginimo įrenginių nerasta. Bet kai kurie dalykai verčia manyti, kad jų būta. Keletas radinių aptikta giliai, jau beveik įžemyje. Jie negalėjo būti taip giliai įarti. Perkasimo žymių nepastebėta. Taigi jie nebuvo ir įkasti. Panašu, kad žemėje galėjo būti kokių nors deginimo duobių.

Tęsiant žvalgymą, už kapinyno ir senovės gyvenvietės šiaurės rytų ribos su metalo ieškikliu rasta degintiniams žmonių kapams būdingų radinių, aptiktas penktasis brangenybių lobis. Tai vertė manyti, kad dalis kapinyno nepateko į apsaugą. Suderinus su Kultūros vertybių apsaugos departamentu, nutarta surinkti iš ariamo sluoksnio archeologines senienas, nustatyti naujas kapinyno ribas. Surinkus paviršinius radinius paaiškėjo, kad tai atskiras kapiny-

nas, veikiausiai nesusiliejęs su anksčiau rastu, visai kito laiko. Naujajame kapinyne esama griautinių žirgų ir degintinių žmonių kapų. Jie datuojami X–XIV a. Gal yra ir truputį ankstesnių ar vėlesnių kapų. Sunku spręsti. Surinkti 252 radiniai. Tai segės, apyrankės, žiedai ir jų dalys, antkaklių dalys, žvangučiai, skardelės, balno kilpos, peiliai, ylos ir t.t. Ginklų visiškai nerasta. Paminėtinas tik alavinis kalavijo rankenos skersinis. Kapinyno teritorijoje rasta daugybė XVII–XX a. metalo dirbinių: vinių, skabių, kilpvinių, pasagvinių, skardelių, kamščių, netgi kelios XVIII a. monetos, revolverio rankenos dalis, šovinių tūtelė.

1995 m. archeologas L. Kvizikevičius antroje senovės gyvenvietėje ištyrė 3 m² plotą [4]. Rado XIV–XVII a. būdingos keramikos.

Taigi Kulautuvoje esama daug senovės paminklų. Dabar beliko rasti senovės dvarvietę ir XV–XVII a. senkapius.

II. SENIAUSIOS ISTORINĖS ŽINIOS

Vokiečių ordinas, užkariavęs Prūsiją, karo veiksmus perkėlė į Lietuvą. Pirmiausia puolė niokoti lengviausiai pasiekiamas Nemuno pakrantes. Kulautuva pirmą kartą galėjo būti nusiaubta 1292 m., kai ordino magistras Meinhardas Saksas iš Kverfurto su šimtu bendrijos brolių ir galybe raitelių įsiveržė į Gaižuvos ir Paštuvos valsčius [5]. Tas pat galėjo atsitikti 1294–1300 metais – Ragainės komtūro Liudviko iš Libencelės žygio į Aukštaičius metu. Buvo sudegintas šventasis Romainių kaimas [6]. Paštuvos ir Gaižuvos apylinkes 1294 m. vėl nusiaubė ordino magistras [7]. 1316 m. Paštuvos valsčiuje lankėsi maršalas Henrikas iš Plockės [8], paėmė į nelaisvę ar nukovė penkis šimtus žmonių. 1323 m. Tėpliaus komtūras su aštuoniais broliais ir 300 vyrų siaubė Žemgalos lauką, buvusį prieš Paštuvos pilį [9]. Vokiečiai čia pagrobė 34 arklius, nukovė 12 lietuvių. Pernaravos, Gaižuvos, Ariogalos ir Paštuvos valsčius 1346 m. nusiaubė maršalas Sitfridas Danveltas [10].

Vokiečių ordino karinės vadovybės dėmesys Paštuvos valsčiui ypač padidėjo sugriovus Kauno pilį ir netoli Nevėžio žiočių pastačius Gotesverderio pilį. Ši pilis tapo karine baze, iš kur buvo trukdoma atstatyti Kauno pilį bei naikinamas gyvenviečių tinklas abiejose Nevėžio pusėse. Siekiama atkirsti Žemaitiją nuo Lietuvos.

Kulautuva pirmą kartą paminėta 1364 m. [11]. Magistras Vinrichas fon Kniprodė, nusiaubęs Varlupos apylinkes, nuvyko prie Nevėžio į Paštuvos žemėje esantį Kulautuvos (Kalanten) kaimą, kurį sudegino. Po to siaubė Paštuvos ir Gaižuvos valsčius. 1366 m. Vyrgalės pilį puolė Vokiečių ordino svečias kunigaikštis Vilhelmas fon Bergas [12]. Atplaukę į Naująjį Kauną pamatė, kad pilies jiems paimti

nepavyks, tad plėsdami patraukė į Kulautuvą (Gollandiam). Susirinkę lietuviai, ginkluoti ietimis ir kitais ginklais, puolė ateivius. Pastarieji, raginami laivyno viršininko, Gerdavos prefekto, vos spėjo susėsti į laivus ir paspruko. 1367 m. kovo 28 d. išvykęs į žygį ordino maršalas Heningas iš Scindekopo, padalijo savo kariuomenę į tris dalis, nusiaubė šias vietas: (Slavosen), Pavandenę (Pawunden), Varluvą (Warlow), (Swynaren), (Caleynauder), (Slawisowe), netoli senosios Kauno pilies Kulautuvą (Calewysten), iš kur pasiekiamas Naujasis Kaunas ir išsivedė 800 belaisvių [13]. Be to, iš karaliaus žirgyno (Lerdentrage) išsivarė į Prūsiją 50 kumelių. Sudegino Veršvus (Wirswen). Kulautuva galėjo būti nuniokota ir tų pačių metų rugsėjo 8 d. prasidėjusio Vinricho fon Kniprodės žygio metu [14]. Minima, kad buvo siaubiamas ir Paštuvos (Bastowe) valsčius. Panašu, kad tais metais Vokiečių ordino maršalas apsiautė Naująjį Kauną, o Ragainės komtūras Burhardas iš Mansfeldo nusiaubė Romainių valsčių [15]. Atrodo, kad pastarasis buvo nukakęs ir prie Gotesverderio. 1370 m. tas pats maršalas Heningas iš Scindekopo užpuolė pagonis Paštuvoje, stovėjo ten penkias dienas. Apsiautė Paštuvos pilį ir užėmė ją [16]. Tais pačiais 1370 m. maršalas Ratherus iš Elnerio siaubė Vaikių, Raseinių, Ariogalos ir Gaižuvos valsčius [17]. Šeštą naktį atėjo į Kulautuvą (Galanten), kur jau buvo Vinrichas fon Kniprodė. 1371 m. Vinrichas fon Kniprodė nusiaubė Viduklės, Ariogalos ir Gaižuvos valsčius. Penktą naktį buvo Kulautuvoje, o ir ten vyko į Paštuvą [18]. Tuo vokiečių ordino karinių žygių sąrašas nesibaigia. 1372 m. rugpjūčio 15 d. prasidėjusio Vinricho fon Kniprodės žygio metu, kai buvo niokojamas kraštas anapus (gal ir šiaupus? – E. I.) Nevėžio iki pat Neries, Livonijos ordino maršalas Andrius iš Stenbergo siaubė šiaurės plotus [19]. Paštuvos valsčius buvo užpultas 1376 m. Vinricho fon Kniprodės žygio į Ariogalos, Raseinių ir kitus valsčius metu bei Kunui iš Hattensteino su 150 karių niokojant Romainių valsčių [20]. 1378 m. magistras su Leopoldu Austru ir Klėvės? (Klee) grafu žygiavo iš pradžių į Viduklę [21]. Po šešių naktų sugrįžo prie Nemuno netoli Kulautuvos (Gallanten) ir (Tromen), kur stovėjo laivai, ir jais grįžo į Prūsiją. Dar tais pačiais metais Paštuvos valsčių niokojo Ragainės komtūras Kunas iš Hattensteino ir maršalas Gotfriedas iš Lindau (Linda) [22]. Ypač niokojantis turėjo būti pastarojo žygis. Buvo žudomi žmonės, gyvenantys abiejose Nevėžio pusėse. 1381 m. Ragainės komtūras Wigandas pėsčias su 250 žmonių nuvyko į Paštuvą ir sudegino šiame valsčiuje penkis kaimus [23].

Pagrindiniams karo veiksams persikėlus į kitas Lietuvos vietas, rašytiniuose šaltiniuose nutrūko srautas žinių apie Paštuvos valsčių ir Kulautuvą. Įvertinus pateiktas žinias, galima teigti, kad Kulautuva XIV a. trečiame ketvirtyje buvo svarbi Paštuvos valsčiaus gyvenvietė, vienas iš karinių atsparos taškų, kurio nepajėgė sunaikinti vokiečių ordino ir jai talkinusi Livonijos kariuomenė.

Nėra žinių apie XV amžiaus Kulautuvą. Tėra tik XVI a. pabaigos–XVII a. pradžios informacija.

1574 m. gruodžio 5 d. Agnieška Staškaitė ir jos vyras Kristupas Januškevičius pardavė Andriui, Marko sūnui, Lesnevskiui 1/6 Kulautuvos dvaro [24]. 1577 m. sausio 20 d. Stanislovas, Martynas ir Serafinas, Motiejaus sūnūs, Skirvainaičiai pardavė Lukošui Kulautuvui nelaisvą moterį Kotryną Motiejūtę [25]. 1578 m. Andrius, Marko sūnus, Lesnevskis pardavė Povilui, Jono sūnui, Sapiegai, Naugarduko vaivada, 1/6 dvaro Kulautuvos lauke prie Nemuno [26]. 1580 m. Andrius, Povilo sūnus, Sapiega, Naugarduko vaivada, pardavė Mikalojui ir Baltramiejui Petraičiams Sapiegiški, esanti prie Nemuno, Vilkijos valsčiuje, Kulautuvos lauke [27]. 1585 m. sausio 28 d. Andrius, Povilo sūnus, Sapiega ir Kristina, Stanislovo duktė, Dembinska pardavė Gardino žemės teisėjui Grigorijui, Afanasijaus sūnui, Masalskiui savo tėvoniją Zapyškį su miesteliu ir palivarku, pirktine Dievogalos tėvonija, ir pas bajorus Kulautuvus su visais pripirkimais įsigytą Jočionių, Dievogalos kaimą, Virbališkius ir kitus palivarkus [28]. 1585 m. spalio 17 d. Motiejus Valatkevičius Chodkevičius bylinėjosi su Lukošiumi ir Martynu Kulautuvais bei kitais dėl Katkūniškių šilelio, esančio prie Lašišos upelio Lazduonos lauke [29]. 1589 m. balandžio 3 d. vaznys pranešė, kad Žemaitijos paseniūnio Stanislovo, Martyno sūnaus, Čechavičiaus patikėtinis Lukošius, Stanislovo sūnus, Kulautuvus liko nepatenkintas Bogdano Sapiegos, Tarpupio ir Panemunės dvarų valdytoju Mikalojumi Godačevskiu, nedavusiu pakankamai laiko ištirti aplinkybes, kuriomis jo pavaldiniai pavogė ieškovo jautį [30]. 1589 m. balandžio 7 d. Liucija, Stanislovo duktė, Kulautuvaitė, žmona Antano Bagdonavičiaus, leido Martynui, Stanislovo sūnui, Kulautuvui valdyti dalį savo žemių Kulautuvoje [31]. 1590 m. liepos 26 d. Lukošius Kulautuvus pridėjo savo antspaudą prie akto, sprendžiančio Gaižuvos dvaro reikalus [32]. 1590 m. spalio 16 d. Ariogalos vaznys Lukošius, Stanislovo sūnus, Kulautuvus buvo skubiai iškviestas iš Raseinių, kad būtų išsiaiškinta, kodėl sulaikytas Juozapo Martynaičio kvietimas į teismą savo brolio Stanislovo [33]. 1591 m. rugsėjo 22 d. surašytas taikinamasis raštas tarp Mikalojaus bei Baltramiejaus Kulautuvų ir Martyno, Stanislovo sūnaus, Kulautuvo [34]. Pastarajam jie užleido pievą Paklevinaitės šile. 1593 m. birželio 10 d. Lukošius Kulautuvus pasidalijo Kulautuvą su dėdiniais pusbroliais Mikalojumi ir Baltramiejumi [35]. 1593 m. spalio 10 d. Baltramiejus, Petro sūnus, Kulautuvus užstatė Elžbietai, Jurgio dukrai, Hršonavičienei du režius žemės ir pievą dvarelyje [36]. 1593 m. liepos 14 d. žemininkas Juozapas, Jurgio sūnus, Bagdonavičius iš Stanislovo Kulautuvo pasiskolino 1 kapą lietuviškų grašių [37]. 1596 m. gegužės 18 d. sudegusių Vilkijos miestiečių namų sąrašė minimas Žemaičių žemės teismo Ariogalos valsčiaus vaznys Lukošius, Stanislovo sūnus, Kulautuvus [38]. 1596 m. balandžio 28 d. karalius Žygimantas Vaza pasirašė du raštus, liečiančius Lukošių Kulautuvą [39]. Vienu raštu jis buvo patvirtintas Žemaitijos bajorų išrinktu vazniu, o kitu – tie bajorai painformuoti apie tą patvirtinimą. 1597 m. gegužės 10 d. Baltramiejus, Petro sūnus, Pelutis par-

davė Kulautuvą (savo dalį – E. I.) Lukošui Gričiniai [40]. 1597 m. rugsėjo 3 d. tas Lukošius, Mykolo sūnus, Gričina pardavė Stanislovui, Ambraziejui ir Jonui, Martyno sūnams, Kulautuvams 1/6 Kulautuvos dvaro [41]. 1599 m. lapkričio 15 d. Liucija, Lauryno žmona, Hršonavičienė padovanojo savo žentui Baltramiejui, Stanislovo sūnui, Kilbiui dirvą Buidžių dvare, Vilkijos apylinkėje, Gaižuvos lauke, vadinamą Būdaviete, anūkuj Stanislovui, Martyno sūnui, Kulautuvui ir anūkėms Kristinai ir Onai, Baltramiejaus dukroms, Kilbisaitėms – Lucių dvarelį, esantį tame pačiame lauke ir apylinkėje [42]. 1600 m. rugpjūčio 7 d. Lukošius, Stanislovo sūnus, Aiviltis Kulautuvus atidavė savo pusbroliams Stanislovui ir Ambraziejui, Martyno sūnams, Aivilčiams Kulautuvams jiems priklausančią 1/6 dalį Kulautuvos dvaro. Mainais jis gavo iš jų 1/4 dalį Leščių dvaro, vadinamo Didlaukio miškeliu, esančio Ariogalos valsčiuje [43]. 1613 m. Stanislovas Sakalauskas pardavė Jurgiui ir Onai Rusteikaitei Kulautuvams Paštuvos dvarą [44]. 1630–1631 m. Jonas Virbalis ir Jurgis Kulautuvus pardavė Smolensko kaštelionui Aleksandrui Masalskiui dalį Seredžiaus (Paštuvos) dvaro [45].

Kaip matyti, XVI a. pabaigoje–XVII a. pradžioje Kulautuvą valdė smulkūs bajorai Kulautuvai (1 lentelė). Šie bajorai XVI a. pabaigoje jau skurdo. Net viena kapa lietuviškų grašių jiems buvo nemaži pinigai. Valda buvo skaidoma į dalis, atsiradus naujiems paveldėtojams. Matyti, kad Kulautuva jau tuo metu slydo iš bajorų Kulautuvų rankų.

1 lentelė. Žemininkų Kulautuvų geneologija

Stanislovas Kulautuvus	Petras Kulautuvus	Martynas Kulautuvus
↓	↓	↓
Lukošius Aiviltis Kulautuvus	Mikalojus Petraitis Kulautuvus	Stanislovas Aiviltis Kulautuvus
1577, 1585, 1589, 1590, 1593, 1596, 1600	1580, 1591	senelė – Liucija Hršonavičienė 1597, 1599, 1600
Liucija Kulautuvaitė vyras – Antanas Bagdonavičius	Baltramiejus Petraitis Kulautuvus	Ambraziejus Aiviltis Kulautuvus
1589	1580, 1591, 1593	1597, 1600
Martynas Kulautuvus		Jonas Kulautuvus
1585, 1589, 1591, 1596		1597
	Jurgis Kulautuvus žmona – Ona Rusteikaite	
	1613, 1630–1631	

III. LOBIŲ RADIMO APLINKYBĖS

Lobio radimas yra laimė. Ne daug ką čia gali padėti darbas, patirtis, kantrybė ir intuicija. Geriausiai tai įrodo archeologinių tyrinėjimų rezultatai. Archeologų neap kaltinsi profesionalumo ir darbštumo stoka, tačiau jų pastangomis rasti tik šeši lobiai. Iš viso turima žinių apie 700 Lietuvoje rastų lobių [46]. O tyrinėta per beveik 200 metų labai daug. Tiesa, lobių nebuvo ieškoma sistemingai, neturėta metalo ieškiklių. Bet lobį archeologinių tyrinėjimų metu galima rasti ir be metalo ieškiklio. O dėl sistemingumo galima pasakyti tik tiek, kad archeologai tyrinėjo potencialiausias lobių paslėpimo vietas.

Nors lobio radimas ir yra laimė, kelias į tą laimę labai vingiuotas ir erškėčiuotas. Ne išimtis ir Kulautuvos lobių radimo aplinkybės.

Pirmasis lobis rastas labai atsitiktinai. Dar 1992 m. norėta pamėginti su metalo ieškikliu nurinkti paviršinius radinius anksčiau minėtose sodybvietėse. Bet tai padaryti nepavyko. Laukas jau buvo užsėtas žiemkenčiais. 1993 m. spalio 11 d. atvykus į Kulautuvą vėl ištiko nesėkmė. Laukas vėl buvo užsėtas. Bemąstant, ką tokiu atveju daryti, pastebėtas senovės gyvenvietėje suartas plotas. Jį apžiūrinėjant ir rastas išplautas ant vagos keteros pakibęs lydinys [47]. Kitą dieną ir dar po kiek laiko su metalo ieškikliu nuo paviršiaus bei perkasinėjant žemes iš gilesnio sluoksnio surinkti visi lobio daiktai. Šio ir kitų Kulautuvos lobių radimo vietos nurodytos 1 paveiksle. Lobis buvo paslėptas negiliai – 20–30 cm gylyje. Ariant jis buvo paskleistas 10–15 m² plote. Tik viena 1994 m. rasta lydinio dalis buvo už 15 m nuo spėjamo lobio židinio. Lobis buvo išartas ir paskleistas labai seniai. Nepastebėtas tik per stebuklą.

Iš viso rasti trys sidabro lydiniai, penkios tokių pat lydinių dalys, žalvario lydinys, juostinė apyrankė ir rombinis žalvarinis kabutis.

Antrasis lobis rastas taip pat netikėtai 1994 m. lapkričio 31 d. renkant su metalo ieškikliu paviršinius daiktus vienoje iš XVII–XIX a. sodybvietėjų. Dar prieš tai, 1994 m. rugsėjo 30 d. tą patį darant buvo rasta dalis lobio, kuris vėliau pavadintas ketvirtuoju: du sidabro karoliai. Kadangi tokie radiniai neatrodė esą seni, tai neteikta jiems jokio dėmesio. Minėtą kartą nuklydus nuo sodybvietės į šalį, rasta lydinio pusė, o šalia – lydinio dalis. Po to 1994 m. gruodžio 1 d. kasant 1x1 m plote rasti pasklidę armenyje šie daiktai: sidabrinė pasaginė segė, žiedas ir dar viena lydinio dalis [48]. Iš pradžių manyta, kad karoliai ir pastarieji radiniai yra vieno paskleisto didesnio lobio dalis. Tačiau išvaikščiojus teritoriją su metalo ieškikliu rasta tik suploto karolio pusė. Perkasus apie 120 m² plotą aplink lobio židinį rasta tik keletas žalvario ir alavo gurvolių. Susidarė vaizdas, kad beveik viskas surinkta. Tačiau dėl visa ko nutarta 1996 m. atlikti archeologinius tyrimus. Ištyrus 100 m² plotą

rasta daiktų, būdingų degintiniams kapams. Nieko skirtino lobiui nerasta. Po kasinėjimų nuojauta privertė dar kartą su metalo ieškikliu išžvalgyti tyrinėto ploto aplinką. Tada už 30 m nuo jo 1996 m. liepos 14 d. rastas trečiasis lobis [49]. Berenkant iš paviršiaus trečiojo lobiaus daiktus, netoli tyrinėto ploto rasta sidabro įvija, žiedo dalis, segės liežuvėlis, pakabutis. Įvertinus visas aplinkybes padaryta išvada, kad tai ne trečiojo lobiaus daiktai. Tada prisiminti karoliai, kad jie rasti viename arimo ruože. Nuspręsta, kad būta dar vieno – ketvirtojo lobiaus. Antrasis lobis surinktas galutinai.

Pirmiausia ištirta trečiojo lobiaus radimo vieta. Armenyje surinkta 19 radinių. Dvi įvijos ir viena segės galvutė dar buvo neišjudintos iš paslėpimo vietos. Duobutė buvo siaura, smaila, iškasta veikiausiai peiliu. Gylis apie 35 cm, plotis apie 8 cm. Daiktai buvo 20–25 cm gylyje. Iš viso rasti 22 trečiojo lobiaus daiktai: segių, žiedų, kabučių ir apyrankės dalis.

Ieškant ketvirtojo lobiaus paslėpimo vietos, iškasti du plotai po 80 m². Rasta segės galvutė ir lankelio dalis. Sprendžiant iš visko, lobis buvo suardytas XVIII a. statant namą, veikiausiai kasant rūšį. Segės lankelio dalis rasta rūšio užpile. Paslėpimo vieta aiškėja iš daiktų radimo vietų išsidėstymo.

Pagrįstai kyla klausimas, ar tarp visų trijų lobiaus nėra ryšio, ar juos kartais nepaslėpė vienas žmogus. Iš tiesų, antrasis ir trečiasis lobiai yra vienoje linijoje, statmenoje Nemuno atžvilgiu, nutolę vienas nuo kito 30 m. Ketvirtojo lobiaus radimo vieta apytikrė. Ji arčiau antrojo lobiaus radimo vietos, nutolusi nuo jos 11 m. Trečiojo ir ketvirtojo lobiaus sudėtis panaši – tai papuošalų dalys. Tik antrasis lobis kitoks. Jį sudaro lydinio dalys ir sveiki papuošalai. Tačiau verta dėmesio ta aplinkybė, kad antrojo lobiaus papuošalai nesužaloti, kad trečiojo ir ketvirtojo lobiaus sudėtis truputį skiriasi. Pavyzdžiui, trečiajame lobyje nebuvo karolių. Taigi atsakyti į iškeltą klausimą kol kas nėra galimybių.

Penktasis lobis rastas 1996 m. spalio 16 d. taip pat atsitiktinai [50]. Reikėjo dar kartą gerai nustatyti deginimo apeigų vietos ribas. Pagaliau dar nebuvo galutinai aišku, ar čia nesama kapinyno. Trūko žirgų kapams būdingų daiktų. Prie pat saugojamo kapinyno ir senovės gyvenvietės teritorijos šiaurės rytų ribos su metalo ieškikliu rasta degintiniams kapams būdingų daiktų ir penktasis lobis. Tai ištiesinta, bandyta perkirsti sidabrinę pasaginė segę gyvuliniais galais ir ant jos užmautas žiedas. Už 8–10 m nuo jo rasta kita sidabrinė pasaginė segė nulaužtais galais. Lobis buvo paslėptas veikiausiai negiliai – 20–30 cm gylyje, kapinyno pakraštyje, netoli žirgų kapų. Manoma, kad žemėje daugiau nieko iš šio lobiaus nėra.

IV. LOBIŲ SUDĖTIS IR DATAVIMAS

Lobiaus sudarė sidabro lydiniai, jų dalys, sidabro ir žalvario papuošalai, sidabro papuošalų dalys, žalvario žaliavos lydinys. Lobiai su papuošalų dalimis Lietuvoje rasti pirmą kartą. Pavienių papuošalų dalių rasta šiuose kapinyuose: Gėluvos (Raseinių r.), Marvelės (Kaunas), Obelių (Ukmergės r.), Šilelio II (Kauno r.), Šulaičių (Kėdainių r.) [51]. Viena papuošalo dalis rasta ir Kulautuvos II kapinyne [52]. Kriemalos (Kauno r.) kapinyne veikiausiai rasta išsklaidyto sakralinio lobiaus daiktų [53].

Lydiniai

Lydiniai įprasti XIV amžiui, su išskirtomis ir be jų. Viename lydinyje yra trys, kitame septynios bukos išskirtos. Tai lietuviškieji pusapvaliai ilgieji. Jų dalys padarytos specialiai įkirtus lydinį ir nulaužus gabalą arba nulaužus gabalą iš lydinio ties iškirta. Visų lydinio ir jų dalių tikrumas patikrintas peilio įpjovomis. Daugiausia įpjovų pilvelio kraštuose. Lydinio dalys yra retesnės už sveikus lydinius. Lobiuose pasitaiko retai. Pavienių lydinio dalių šiek tiek rasta Kernavėje [54]. Logiška būtų manyti, kad lydinio gabalai labiau būdingi XIV a. antrajai pusei nei ankstesniems laikams.

Žiedai

Lobiuose buvo du sveiki žiedai ir penkios žiedų dalys. Žiedai sukeistais smailiais galais, išplatinta ir išaukštinta priekine dalimi. Antrojo lobiaus žiedo priekinė dalis pinta iš aštuonių apie 1,5 mm skersmens vielų. Penktojo lobiaus žiedo priekinė dalis pinta iš devynių persuktų apie 1,5 mm storio vielų. Ketvirtojo lobiaus žiedo būta pinto iš keturių vielų, suvytų iš 3 apie 1 mm storio vielučių. Trečiajame lobyje buvo panašaus žiedo dvi įvijos ir dvi lankelių dalys.

Segės

Sveikos pasaginės segės buvo dvi. Abi gyvuliniais galais. Dar vienos segės galai nulaužti. Veikiausiai jie taip pat buvo gyvuliniai. Dar vienos segės dvi galvutės buvo trečiajame lobyje. Tame pačiame lobyje buvo dar vienos segės galvutė. Ketvirtajame lobyje taip pat buvo vienos segės galvutė. Dar trečiajame ir ketvirtajame lobyje būta pasaginių segių lankelių dalių. Iš viso 12 vienetų. Paminėtinos ir keturios tokių segių liežuvėlių dalys.

Antrojo lobiaus segės lankelis persuktas, liežuvėlis papuoštas įmuštais trikampiais, galvutės didelės, su mažomis ausimis. Penktojo lobiaus abiejų segių lankeliai suvyti iš kelių rombinio pjūvio vielų, persukti. Vienos iš jų galvutės su ilgais smakrais ir ausimis. Sprendžiant iš visko, trečiajame lobyje būta daugiausia vienos segės dalių. Šios masyvios segės būta su didelėmis, labai stiliizuotomis, ornamentuotomis, atskirai pagamintomis galvutėmis. Nosys, smakai ir ausys labai ilgi. Lankelis pintas iš 4 mm storio keturių vielų ir filigrani-

nės vielutės. Tokių segių lankelių dalių rasta Gėluvos kapinyne. Atrodo, kad tokių sveikų segių Lietuvoje neaptikta. Kita galvutė iš trečiojo lobio, viena lankelio dalis iš to pat lobio ir lankelio dalis iš ketvirtojo lobio buvo atskirtos nuo segių, panašių į penktojo lobio sveikąją segę. Liežuvėlis iš ketvirtojo lobio veikiausiai priklausė tokios pat rūšies segėi. Tuo tarpu sutampančios dvi liežuvėlio dalys bei sulankstyta maža liežuvėlio dalis iš trečiojo lobio yra nuo didelės segės, veikiausiai nuo tos, kuri turėjo dvi dideles galvutes, ir dar vienos tokios pat.

Karoliai

Karoliai tuščiaviduriai, išlęsto ovalo formos, puošti keliomis horizontaliomis gumburėlių eilutėmis, iškilium augaliniu ornamentu. Vieno karolio galai apvynioti filigranine vielute.

Apyrankės dalis

Sidabrinės apyrankės dalis rasta trečiajame lobyje. Ji supinta iš trijų 3 mm storio vielų, prilydytų prie smailėjančios plokštelės, kuri veikiausiai užsibai-gė sraigele.

Kabučiai ir grandis

Kabučių būta trečiajame ir ketvirtajame lobyuose. Vienas aiškiai mėnulio formos, tuščiaviduris, kitas toks pat aplaužytas, suplotas, taip pat veikiausiai mėnulio formos. Kabučiai yra iš kaklo vėrinio kaip ir karoliai. Trečiame lobyje dar buvo grandis. Ji nuo kokio didesnio kabučio.

Žalvarinė apyrankė ir kabutis

Be sidabrinų papuošalų rasta žalvarinė apyrankė ir kabutis. Jie buvo pirmajame lobyje. Apyrankė juostinė, veikiausiai moteriška, puošta nesudėtinga, iš įkartin sudaryta laužyta juosta. Pakabutis rombinis, su ausele, puošta skersu kryžiumi.

Žalvario lydinys

Žalvario lydinys niekuo neypatingas. Brangenybių lobyje rastas pirmą kartą. Norint pasakyti kuo ypatingi Kulautuvos lobyuose rasti papuošalai, ypač sidabriniai, reikėtų aptarti visus tokius radinius, rastus Lietuvoje ir kaimynystėje. Dėl suprantamų priežasčių to padaryti negalima. Tenka apsiriboti tik paviršutiniškomis pastabomis.

Apie sidabro papuošalus, jų lobius yra rašyta, skelbta R. Volkaitės-Kulikauskienės ir R. Rimantienės [55], V. Daugudžio [56], L. Vaitkunskienės [57], B. Tautavičienės [58]. Šios publikacijos vertingos dėl juose esančių papuošalų piešinių ir nuotraukų. Palyginus kitus Lietuvoje rastus sidabro papuošalus su Kulautuvoje rasta, peršasi tokios išvados. Stakliškių (Prienuj rj.), Kretingos, Geliogalių (Molėtų rj.), Žiogų (Anykščių rj.), Mitkiškių (Trakų rj.) lobyuose rastos labai puošnios pasaginės segės gyvuliniais galais, ku-

rių lankeliai supinti iš kelių vielučių suvytų pynių ir filigraninių vielučių. Stakliškių segių liežuvėliai netgi puošti brangiaisiais akmenimis. Tokioms segėms gali prilygti tik viena buvusi segė, kurios gabalų rasta trečiajame lobyje. Skirtumas tik tas, kad pastarosios lankelis pintas iš vientisų vielų, o ne iš suvytų pynių. Tai jau minėta. Tuo pat skyrėsi ir apyrankė. Ar čia yra koks regioninis požymis, sunku pasakyti. Bet iš radinių Gėluvoje galima pasakyti, kad tokios segės ir apyrankės buvo paplitusios rūpimame regione.

Visi kiti Kulautuvos lobyuose rasti sidabro dirbiniai ir jų likučiai niekuo neišsiskiria. Panašių dirbinių rasta kitur. Bet visiškai tapačių nėra. O tai rodytų, kad regione dirbta sidabralikių. Jų galėjo būti valsčiaus centre Paštuvoje, kuri lokalizuotina ne dabartinėje Paštuvoje, o Vilkijoje (jei tai buvo ne Žemgala) ir Jaučiakuose. Jei būta didesnio sidabralikystės centro, tai jo reikėtų ieškoti Babėnuose – Kėdainių priemiestyje, iš kur atvežtose žemėse rastas lydinų lobs ir gausybė alavo žaliavos bei atliekų [59].

Kaip matyti, kol kas sunku ką nors pasakyti apie papuošalų regionines savybes, kol jų rasta tiek mažai, kol jie nesusisteminti, kol nepaskelbti visų jų atvaizdai. Tas pat pasakytina apie jų datavimą. Smulkiau tai nesvarstyta. Datuojama labai aptakiai: XIII–XIV a. ar kitais laikotarpiais. Ir vis dėl to paties priežasties – dėl nežinojimo, kaip laikui bėgant keitėsi papuošalų formos ir ornamentika, jų komplektų sudėtis. Nėra kitos išeities ir su Kulautuvos lobiais.

Pusapvaliai lydiniai Kulautuvos lobyuose lyg ir rodytų, kad jie paslėpti iki 1387 m., t.y. iki trišonių lydinų atsiradimo. Bet Žemaitijoje tokie lydiniai atsirado veikiausiai truputį vėliau negu likusioje Lietuvoje. Vis dėlto tas vėlavimasis neturėjo būti didelis, nes Mitkiškių (Trakų rj.) ir Raudondvario (Vilniaus rj.) lobyuose trišoniai lydiniai rasti jau su Jogailos monetomis [60].

Lobių datavimui gali būti svarbi ši aplinkybė: XIII a. lydinų sidabras yra tamsesnis už XIV a. lydinų sidabrą. Pirmuosiuose yra daugiau vario ir aukso [61]. Su kuo susijusi ši permaina, sunku pasakyti. Gal XIII ir XIV a. sandūroje pradėtas naudoti Kutna Goros sidabras? Gal tai susiję su Naugardo rublių atsiradimu XIV a. pradžioje ir jų naudojimu lietuviškų lydinų ir papuošalų gamybai?

Visi Kulautuvos lobyuose rasti dirbiniai pagaminti iš šviesaus sidabro, taigi yra XIV a. Daugiau susiaurinti datavimo ribas galima tik atsižvelgus į rašytinių šaltinių žinias. Labiausiai Kulautuva buvo siaubiamama 1364–1378 m. laikotarpyje. Tuo metu buvo daugiausia pavojaus turtui ir gyvybei, daugiau progų kreiptis į dangaus dievą su auka. Kad lobiai gali būti iš šio laikotarpio, verčia spėlioti kai kurios aplinkybės. Pirmojo lobio radimo vietoje rasta neįtikėtina daug puodų šukių. Susidarė vaizdas, kad lobs buvo paslėptas pa-

stato viduje. Tas pastatas pavojaus atveju galėjo būti paliktas likimo valiai su visais būtiniais reikmenimis.

Penktasis lobis buvo paslėptas kapinyno pakraštyje, netoli žirgų kapų. Gerai žinotos kapinyno ribos, dar bijota pakasti bet kur, kad nebūtų surasta kasant kokį kapą. Kapinyne nerasta XIV a. pabaigai–XV a. būdingų daiktų. Atrodo, kad paskutiniaisiais XIV a. dešimtmečiais kapai perkelti į kitą vietą. Bet kategoriškai to tvirtinti negalima. Įspėja netolimos Kriemalos kapinyno tyrinėjimų rezultatai. Ten rasta XIV a. degintinių ir XV a. griautinių kapų.

Deginimo apeigų vietoje lobiai paslėpti bet kur, nedideliame gylėje. Panašu, kad slėpėjas nebijojęs, jog lobiai bus rasti. Deginimo apeigų vietoje taip pat nerasta minėto laiko daiktų. Vadinasi, ji buvo apleista. Jei mirusiųjų kūnai jau nebuvo deginami, bet dar laidota tame pačiame kapinyne, tai penktasis lobis gali būti netgi XIV a. pabaigos–XV a. Šį tą kalba ir lobių sudėtis. Sukapotų papuošalų dalys rodo, kad jie nebevertinti kaip anksčiau, išeina iš mados. Ir iš tiesų, XV a. vyrauja ne tokie masyvūs papuošalai, išplinta naujos jų formos.

Iškeltos prielaidos su didelėmis išlygomis verčia manyti, kad Kulautuvos lobiai veikiausiai paslėpti XIV a. III ketvirtyje.

V. ŽEMAIČIŲ ŠVENTOSIOS GIRIOS

Kulautuvos lobių tema yra glaudžiai susijusi su žemaičių šventųjų girių klausimu. Prie šių girių gyvenusių žemaičių religiniai jausmai galėjo būti gilesni nei kitų. Tai galėjo lemti dažnesnį aukojimą. Rašytiniuose šaltiniuose minimos dvi žemaičių šventosios girios. 1396 m. birželio 23 d. datuotos preliminariosios Vytauto sutarties su vokiečių ordinu sąlygose siūloma naują sieną išvesti nuo Salyno ties Romainių sala ar šilu aukštyn iki Nevėžio žiočių, priešais šventą mišką krante, toliau iki Vaišvilčių ties Nevėžio kilpa ir t.t. [62]. 1413 m. sausio 6 d. instrukcijoje ordino pasiuntiniams nurodyta, kad pilys iki pat žemaičių šventosios girios (Jurbarko, Marienburgo, Baierburgo, Rittersverderio, Dubysos, Gotesverderio ir kt.) buvo ordino žemėje [63]. Panašu, kad žemaičių šventoji giria turima galvoje kažkur ties paskutine ordino pilimi Rittersverderiu arba į šiaurę nuo visų tų pilių, krašto gilumos link. 1416 m. rugsėjo 17 d. Naugarduke rašytame Vytauto laiške Livonijos magistrui siūlyta susitikti šventame žemaičių Venčio (Wentis) miške už pusės ordino mylios (4140 metrų) nuo Veliuonos [64]. Teigiama, kad Venčio miškas buvo į rytus (veikiausiai į pietus – E. I.) nuo Mítuvos iki Nemuno. Jį lokalizuoti leidžia 1413 m. Benedikto Makros raštas [65]. Prie-

šais Venčio mišką, kitoje Nemuno pusėje buvo Vaiguvos kaimas, veikiausiai prie Plokščių (Vaiguviškių) piliakalnio. Ties piliakalniu, kitoje Nemuno pusėje yra buvęs Parevių dvaras. Atskaičiavus nuo Veliuonos pilies pusę mylios link Jurbarko, būtų gretimas Grauzėnų kaimas ties Gystaus upeliu. Apie Venčio miško dydį galima spręsti iš 1395 m. kelio iš Jurbarko apylinkių į Pramedžiavos kraštą aprašymo [66]: perėjus Venčio mišką, prieš jo kraštą pasiekiami Mítuva. Nuo jos prieinama iki vieno ar kelių mylių pločio (?) trako. Nuo trako iki Pramedžiavos tėra viena mylia. Ariogala yra dešinėje pusėje, Raseiniai – kairėje pusėje. Nekyla abejonių, kad čia tikrai aprašytas kelias iš Jurbarko pilies link Ariogalos. Venčio miško būta į rytus nuo linijos Raudonė–Pramedžiava. Pats miškas labai didelis, ėjęs net truputį už Mítuvos ties Stakiais. Vakaruose jis galėjo ribotis su Gystaus upeliu, šiaurėje – su Mítuva. Benediktas Makra teigė, kad Venčio miškas seniau, pagonybės laikais buvo šventas. Tai kelia nuostabą, nes žemaičiai apkrikštyti tais pačiais 1413 metais. Galimi tik du paaiškinimai. Arba Venčio miškas, kaip sakralinis objektas, apleistas anksčiau dėl karo veiksmų, arba vokiečiai jau seniau buvo apkrikštiję (kaip kad buvo apmokestinę) jų pilių apygardose gyvenusius žemaičius.

Dabar verta grįžti prie kitos bendragentinės žemaičių šventosios girios, kuri buvo kairiajame Nevėžio krante. J. Dlugošas teigia, kad Jogaila 1413 m. atvykęs prie svarbiausio žemaičių religinio centro – ugnies deginimo vietos, esančios už Nevėžio ant aukšto kalno viršūnės, ir ją sunaikino [67]. Sužinojęs apie ketinimus vėl užkurti šventą ugnį, liepęs lenkų kareiviams užgesinti žarijas vandeniui, atneštu iš Nevėžio. Žodžiai “už Nevėžio” leidžia manyti, kad ugnies deginimo vieta buvo Nevėžio kairiajame krante. Juk Jogaila į ją atvyko iš Žemaitijos gilumos, o ne iš Kauno ar Ukmergės. Jei neklystame, tai žemaičių šventoji giria buvo priešais Nevėžio žiotis, kairiajame krante. Jos ribos neaiškios. Gal jos prieigose buvo paslėpti Gailiušių (Babtų seniūnija, Kauno rj.) ir Cinkiškių (Panevėžiuko seniūnija, Kauno rj.) sunkiasvorės sidabrinės antkaklės [68]. Bet tada išeitų, kad dalis girios buvo ir kitame Nevėžio krante ir galbūt net kiek atokiau. Tada taptų svarbūs ir Grauzų (Labūnavos seniūnija, Kėdainių rj.), Likėnų (Truskavos seniūnija, Kėdainių rj.) sakraliniai lobiai [69]. Reikia turėti galvoje ir tai, kad šventojoje girioje galėjo būti ne viena apeigavietė, jos galėjo laikui bėgant keisti vietą. Aptariamame regione, Nevėžio, Neries ir Nemuno tarpupyje, yra buvę daugiau sakralinių objektų. 1384 m. Vytautas su savo žmonėmis atvažiavo į Vandžiolgalos žemę, kur lietuviai sustoję prie šventyklų pamatė jojančius raitus žvalgus ir manė juos esant iš jų pačių tarpo [70]. Lietuviai subėgo į šventyklas, kurias apsupo savo vėliavomis. Vicekomitūras su savo valdiniais iš vienos (šventyklos) suėmė trisdešimt šešis vyrus, Marquardas iš kitos – šešiasdešimt, be moterų ir vaikų. 1364 m. sausio 26 d. magistras ir vyresnieji išžygiavo į Svilonių žemę ir į kitą, vadinamą Šatijais [71]. Šios žemės

buvo šalia Neries. Tėn jie sučiupo kažkokį šventą vyrą, kuris pareiškė norą nuvesti į vietą (t.y. tapo vedliu), kur yra daug pagonių, “susirinkusių į daiktą” iš trijų žemių. Šatijai yra dešiniajame Neries krante. Kažkur prie šio kaimo, kituose šaltiniuose vadinamo šventu, slapstėsi tie žmonės iš trijų žemių, gal ir iš kairiojo Neries kranto. Kelių žemių sakralinio objekto – Šatijų kaimo egzistavimas minėtame tarpupyje yra labai svarbus tyrinėjant regiono pobūdį.

Labai įdomus Mece kronikos žemaičių sukilimo malšinimo epizodo aprašymas [72]. 1400 m. Vokiečių ordino ir Vytauto kariuomenės persekiojami sukilę žemaičiai pabėgo į šventąją girią. Toje girioje jie gelbėdavosi pralaimėjimo atveju. Girioje buvo labai stipri tvirtovė iš storų rąstų ir stovėjo gražūs pastatai. Minėta kariuomenė tvirtovę užėmė. Vargu bau ši giria buvusi prie Nevėžio, ypač jo kairėje pusėje. Vargiai ją galima sutapatinti su Venčio mišku. Šiame miške yra Gystėnų piliakalnis, bet jis labai mažas. Stipri tvirtovė turėjo būti ant didesnio kalno. Ši tvirtovė – veikiausiai įtvirtinta šventykla. Taip leidžia manyti užuomina apie tvirtovėje buvusius gražius pastatus. Tą šventyklą ir šventąjį mišką gal būtų galima lokalizuoti, gerai išsiaiškinus sukilimą malšinusios kariuomenės veiksmų maršrutą. Dabar nuo išvadų tenka susilaikyti.

Kaip ten bebūtų, Kulautuva buvo ne per toliausiai nuo kelių bendragentinių žemaičių sakralinių vietų. Ypač svarbi turėjo būti ugnies deginimo vieta. Nedidelis pastarosios atstumas nuo Kulautuvos turėjo daryti didelę įtaką jos gyventojų dvasingumui.

VI. AUKOS DANGAUS DIEVUI

Pagrindinė žemaičių kulto forma buvo aukų dėjimas antgamtinėms jėgoms, kurios atsidėkodamos teikė savo globą įvairiuose reikaluose [73]. Visos antgamtinės jėgos – gamtos objektai, mirusiųjų vėlės, demonai, dievas – turėjo žmogiškas savybes, norėjo valgyti ir gerti, nors ir simboliškai. Žmonės aukojo ne tik iš reikalo, bet ir atsidėkodami už patirtą gerovę, norėdami laiduoti globą ateityje. Tokiu būdu buvo atiduodama ir garbė. Daugiausia buvo aukojamas maistas. Dėkojant už pergalę mūšio lauke, buvo sudeginami gyvi belaisviai. Pasotinta žmogaus krauju dievybė turėjo padėti ir ateity. Aukojant buvo sakoma malda, išsakomas prašymas. Prašyti buvo galima tik ką nors paaukojus. Kartais aukojimą lydėjo ritualinė puota. Jos “dalyviais” buvo antgamtinės jėgos ir patys aukotojai. Kai kurios tokios ritualinės šventės vyko tam tikrais terminais.

Kelta, germanai, slavai ir baltai dievams aukodavo ne tik maistą, bet ir ginklus, papuošalus, darbo įrankius. Aukojama ežerams, upėms, miškams, t.y. jose

gyvenusiems demonams. Dauguma sakralinių lobių rasta pelkėse. Vikingai tokių pelkių pakraščiuose buvo įrengę platformas, nuo kurių patogiau aukoti. Kai kurie daiktai pagaminti specialiai aukojimui. Dažnai randami sulaužyti daiktai.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad regione, kuriame yra Kulautuva, aukos buvo slepiamos kapuose, deginimo apeigų vietose, šventuosiuose miškuose, dažniausiai juose esančiose pelkėse. Sidabro papuošalų lobis buvo paslėptas kapuose – Kulautuvoje, ietigalių lobis – gretimuose Rupunioniuose [74], papuošalų ir ginklų apkalų – Graužuose, sidabro papuošalų dalių (veikiausiai) – Kriemaloje. Trys sidabro lobiai rasti Kulautuvos deginimo apeigų vietoje. Šventajame miške rasta sidabro papuošalų lobių Gailiušiuose, Cinkiškyje ir Likėnuose. Kad visi šie lobiai yra aukos dangaus dievui, rodo šios aplinkybės.

Į kapus mirusiesiems buvo sudedami jų asmeniniai daiktai. Be to, į kapą ar šalia jo sudėdavo artimųjų ar bendruomenės dovanas. Degintiniuose VII–XV a. žemaičių kapuose sidabriniai daiktai yra retenybė. Įdomu, kad XI–XII a. Palabio ir jo bei Pamario paribyje pagonių šventovėse laikomos brangenybės – po karo žygių sudėtos dievui aukos [75]. Dievui buvo skiriamas netgi trečdalis grobio. Veikiausiai tokio pobūdžio aukomis yra milžiniškos antkablės, rastos miškuose ir pelkėse. Tas pat pasakytina apie kai kuriuos vertingus lobius, rastus kapinynuose. Bet reikia neužmiršti, kad minėto pobūdžio auksinėmis antkaklėmis vikingai puošė dievų status. Jomis dėvintys pasišventę kariai kovėsi be apsauginių ginklų. Be to, kai kurios antkaklės gamintos Rusijoje, taigi pritaikytos panašioms, bet vietiniams poreikiams.

Kulautuvoje rasti lobiai nedideli: antrojo lobiai vertė yra apie 1 ilgąjį, trečiojo – taip pat – apie 1 ilgąjį, penktojo lobiai – apie 2/3 ilgojo. Nedidelės pinigų sumos buvo ir ketvirtas lobis, kurio daiktų surinkta tik dalis. Tuo tarpu pirmasis, paprastas, ne sakralinis, buvo vertas 4 ilgųjų. Tai veikiausiai individualios aukos. Atkreipia dėmesį tas dalykas, kad paaukotos išimtinai brangenybės – pinigai ir sidabriniai papuošalai. Kai kurie papuošalai sužaloti. Jei brangenybių gailėta dėti į kapus, tai veikiausiai jų gailėta aukoti ir mažesnę įtaką gyvenime turintiems demonams. Tai beje rodo ir mažas rastų sakralinių lobių kiekis. Veikiausiai aukota dangaus dievui Andajui ar Perkūnui.

VII. SENIAUSI ŽEMAIČIŲ PINIGAI

Blieka panagrinėti, ar lydiniai ir papuošalai sukapoti į bet kokias dalis, ar į orientuotas į tam tikrus nominalus ir sudaro vientisą sistemą. Bet prieš tai reikia aptarti Lietuvoje XI–XIV a. naudotas pinigines sistemas.

Išsamiausiai lietuviškųjų ilgujų sistemą aptarė E. Gudavičius [76]. Jis nustatė daugiausiai kuršių teritorijoje rastų svarelių tarpusavio ryšį bei jų ryšį su daugiausia lietuvių genčių plote rastais sidabro ilgaisiais. Anot jo, šimtgraminių svarelių aritmetinis vidurkis buvo lygus 102, 162 g, o jo dvyliktoji dalis, artūgas – 8,51 g, ketvirtoji dalis, erė – 25,5 g. Markė svėrė 204 g. Lydinių aritmetinis vidurkis Ribiškių lobio duomenimis buvo lygus 105,77 g. Ilgujų ir svarelių nominaliai artimi bet netapatūs. Ilgieji lieti kaip tos pačios sistemos vienetai, naujas variantas atsirado dėl vietinio nukrypimo. Su šiomis išvadomis galima sutikti, tik reikia padaryti keletą pastabų. Žalvariniai svareliai, nežiūrint geros išvaizdos, dėl korozijos yra praradę didesnę dalį svorio nei sidabro lydiniai. Todėl aritmetinis svorio vidurkis turėtų būti didesnis. Be to, reikia turėti galvoje, kad pirkliai buvo linkę sukčiauti mažindami svarelių svorį. Dar reikia pažymėti, kad kuršių svareliai yra XI–XIII a. pirmosios pusės, o lietuviški lydiniai – XIII a. antrosios pusės–XIV a. Labai svarbu žinoti, kad lydiniai gali nesiekti norminio svorio. Štai Naugardo rublio svorio norma 204,75 g, tačiau didesnio svorio nei 200 g lydinių reta. Didelis trūkumas, kad liko neaptarti Baltarusijoje rasti svareliai. Juk tai buvusi Lietuvos valstybės teritorija.

Kaip ten bebūtų, lydinių svorio aritmetinis vidurkis turi tik pagalbinę reikšmę. Žymiai svarbiau žinoti į kokių svorį orientuotasi liejant lydinius. Daugiausia yra 106 ir 106,5 g svorio lydinių. Taigi lydinių svorio norma veikiausiai yra 106 g.

Kadangi Kulautuvoje rastas didesnis kiekis lydinių ir papuošalų dalių, tai ištyrus jų svorių pasiskirstymą jau bus galima padaryti atsargias išvadas apie žemaičių vertybinės sistemos struktūrą.

Jei lietuviško pusapvalio lydinio svorio norma buvo 106 g, tai markė buvo lygi 212 g. Apie Naugardo markės (grivinos) svorį jau minėta. Rygos markė, žinoma nuo 1305 m., svėrė 207,84 g, Gotlando markės variantai – 204; 208; 210,5; 213,6; 216,4, Stokholmo markė – 208,6 g, Skaro – 214,7 g, Prūsijos – 190,08 g, Kelno – 233,8123 g [77]. Sprendžiant iš visko, lietuviška markė buvo veikiausiai Gotlando markės variantas. Lietuvoje rasta šių skandinaviškų nominalų svarelių: pusmarkių (52,1 g), penkiaartūgų (41,58–48,2 g), keturartūgų (30,7–39,1 g), dviartūgų (16,234–17,45 g), pusantraartūgų (13,2 g), artūgų (8,179–8,337 g), pusartūgų (4,5 g), erių (20,103–29,866 g). Rasta ir rusiškų nominalų svarelių: 20 kunų (52,1 g), 35 kunų (94,956 g). Taigi kuršiai naudojos dviem sistemomis, turinčiomis sąlyčio taškų: pusmarkė=4 erės=12 artūgų=40 kunų arba pusmarkės pusė=2 erės=6 artūgai=20 kunų. Lengvesnį nei pusmarkė daiktą jie galėjo pasverti pusės artūgo tikslumu. Kaip buvo toliau, žlugus kuršių prekybai, neaišku. Šiaurės Rusios vertybinė sistema XIII–XIV a. vystėsi labai dinamiškai ir painiai. Kažin ar ši sistema buvo gerai žinoma Lietuvoje ir padarė įtaką jos sistemai. Veikiausiai Lietuvoje

XIII–XIV a. buvo naudojama ta pati sistema, kuri atsekama pagal kuršiškus svarelius.

Lietuviško ilgojo svoris sudalytas į padalų sistemą remiantis artūgo–erės ir kunos sistemomis (2 lentelė). Išskirstyti pagal ją visi žinomų lydinių ir papuošalų svoriai. Tai būdas, kuris turėtų parodyti, ar būta racionalumo darant sidabro nuolaužas. Iš pažiūros atrodo, kad nuolaužų svoriai chaotiški. Tai apgaulingas vaizdas. Krenta į akis ta aplinkybė, kad tarp nuolaužų yra labai mažai tokių, kurių svoris yra tarp 1 ir 2 gramų. Visai nėra 5,8 ir 15 gramų svorio nuolaužų. Ypač svarbus 8 g svorio nuolaužų nebuvimas, nes 8,8 g svėrė artūgas. Bet reikia turėti galvoje, kad atitaikyti nuolaužų svorį nominalo svoriui buvo nelengva, 1 g svorio nukrypimas į vieną ar kitą pusę nedaug ką reišė. Tą rodo ir svarelių svoriai. Artūgais galima laikyti dalis, sveriančias daugiau nei 7 g. Kad dalių svoriai orientuoti į tam tikrus standartus, rodo jų pasiskirstymas padalų sistemoje ir išbalansuotumas norminių svorių atžvilgiu. Artūgo aštuntadalių yra 11 vnt., artūgo pusių – 6 vnt., erės aštuntadalių yra 9 vnt., erės ketvirtadalių – 2 vnt., artūgų – 3 vnt., erės pusių arba pusantraartūgų – 4 vnt., 4 artūgai – 2 vnt., 5 artūgai – 1 vnt. Kunų yra 10 vnt., 2 kunos – 1 vnt., 3 kunos – 1 vnt., 4 kunos – 7 vnt., 6 kunos – 5 vnt., 8 kunos – 2 vnt. Į sistemą visai netelpa tik 1,5 ir 1,38 g svoriai. Bet iš bėdos juos galima laikyti artūgo aštuntadaliais. Labai artimas yra erės aštuntadalio ir kunos svoris, erės ketvirtadalio ir artūgo. Sunku pasakyti, kokių nominalų esama, kai artimi svoriai. Bet dauguma atvejų nominalai išreikšti labai aiškiai. Didesnių nominalų svoriai nuo normos skiriasi ne daugiau 12%. Tuo tarpu mažų nominalų svoriai nuo normos skiriasi net iki 31%. Tai suprantama. Didesnio daikto svorį lengviau pritaikyti normai, nei mažo. Be to, mažo daikto bet koks svorio normos neatitikimas ne toks nuostolingas kaip didelio daikto. Galima nesutikti, kad dalių svoriai sutampa su kai kurių piniginių vienetų svoriais tam tikra seka. Bet kaip paaiškinti tada tą aplinkybę, kad iš dalių svorio nesusidaro jokia racionali padalų sistema juos dalijant iš XIII–XIV a. Šiaurės Rusios nominalų svorio. Drucke rastas XIII a. vidurio svarelis, sveriantis 10,8 g su šešiomis akutėmis [78]. Dala lygi 1,8 g. Bektinejevas tvirtina, kad ši dala yra nogata [79]. Tuo tarpu Janinas tvirtina, kad bela turėjo 1,87 g svorį [80]. Vitebske rastas XIII a. pabaigos–XIV a. pirmos pusės svarelis, sveriantis 36,02 g [81]. Tai 20 belų. Dar žinome, kad 1399 m. Naugarde kuna svėrė 0,47 g, o artigas – 0,78 g [82]. Dalys iš šių visų svorių taip pat nesidalija racionaliomis padalomis. Tas pat pasakytina apie 1,06 g rezanas, 3,41 g nogatas. Tinka tik 2,56 kunos. Tai negali būti atsitiktinumas.

2 lentelė. Svarelių ir sidabro daiktų svorių pasiskirstymas pagal erės-artūgo ir kunos piniginės sistemos nominalus

Nominalo svoris	Nominalas	Svarelių svoriai	Daiktų svoriai ir nukrypimai nuo normos
1	2	3	4
106	ilgasis=40 kunų	Kuršas – Žemaitija 97,402–105,65 Brestas 106,5 Druckas 104,52 Naugardukas ~100	101,771; 106,709; 108,988 +2,81–3,98%
92,75	35 kunos	94,956 Druckas 88,5 Druckas 94,6 Kutecas 94,8	NNN
53	1/2 ilgojo= 20 kunų=2 erės	52,1 Naugardukas ~57	NNN
44,15	16 kunų=5 artūgai	41,58–48,20 Dovbary 40,27	43,1134 –0,3059%
31,8	4 artūgai= 12 kunų=3,5 artūgo	30,70–39,10 Druckas 30,8 Moskovičiai 30,9 Menkos ~29 Naugardukas ~29 Naugardukas 34	29; 31,94 +0,44–8,8%
37,4	20 belų	NNN Naugardukas 34 Vitebskas 36,02	NNN
26,5	erė=10 kunų	20,103–29,866 Dovbary 24,07	NNN
21,2	1/5 ilgojo=8 kunos	21,062 Moskovičiai 20,50 Naugardukas ~21	20,062Kr 22,07 +4,1–5,37%
17,66	=2 artūgai	16,234–17,450	NNN
15,9	1/6 ilgojo=6 kunos	NNN	14,12R; 14,944; 16,7475; 16,80; 16,8098 +5,722–11,19%

1	2	3	4
13,25	1/2 erės=5 kunos	13,20 Dovbary 12,49	12,013; 12,788; 12,88 13,42R +1,3–9,2%
10,6	1/10 ilgojo= 4 kunos=6 belos	10,370–11,13 Druckas 10,8	9,46; 9,75R; 10Š; 10,22Ob; 10,96; 11,16; 11,63 +9,716–10,75%
8,83	1/12 ilgojo=artūgas	8,179–8,337	7,26; 7,392Kr; 7,78 –11,89
7,95	3 kunos	7,046 Dovbary 7,08	7,03Kr –11,58
6,625	1/16 ilgojo= 1/4 erės	6,02–6,551	6,026; 6,63 +0,075–9,04%
5,3	1/20 ilgojo= 2 kunos	5,025–5,954	5,684Krn +6,76
4,41	1/24 ilgojo= 1/2 artūgo	3,82–4,50	3,79; 3,92K; 4,07; 4,14; 4,33R; 4,88 +10,50–14,175%
3,312	1/32 ilgojo= 1/8 erės	NNN	2,99; 3,02; 3,22; 3,23; 3,37; 3,46; 3,48; 3,53 +6,582–10,62%
2,65	1/40 ilgojo= kuna	NNN	1,92Ob; 1,95; 2,137G; 2,22; 2,27Kr; 2,29; 2,38Kr; 2,572Kr; 2,61; 2,74; +3,39–27,55%
2,20	1/48 ilgojo= 1/4 artūgo	NNN	NNN
1,87	bela	NNN	NNN
1,32	1/2 kunos	NNN	NNN
1,104	1/96 ilgojo= 1/8 artūgo	NNN	0,882Kr; 0,91; 0,921Kr; 0,97; 1,01; 1,092Kr; 1,14; 1,15; 1,22; 1,388G; 1,50 +35,86–20,11%

G – Gėluva, R – Ribiškis, Š – Šulaičiai, K – Kulautuva, Kr – Kriemala, Krn – Kernavė, Ob – Obeliai

Duomenys paimti iš – O. Kuncienė. Prekybiniai ryšiai IX–XIII amžiais. // Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai I–XIII a. Vilnius. 1972. P. 240–246.

Peržiūrėti ir kitų Baltarusijoje rastų svarelių svoriai [83]. Jie datuojami įvairiai – X–XIV a. ribose. Kai kuriuose yra ženklų, reiškiančių nominalą. Kiti ženklų neturi. Daugiausia yra pusmarkės, 36 kunų ir 12 kunų svorio svarelių, jei kuną laikyti 2,65 ar 2,56 g svorio. Aišku, svareliai nevienalaikiai, išreiškia skirtingos normos nominalus. Bet akivaizdu, kad jie grupuojasi ties tam tikromis ilgojo padalomis. Išvada būtų tokia. Keičiasi kunų, nogatų svorių normos, bet svareliai naudojami tie patys, tik jie išreiškia jau kitokį jų kiekį. Žodžiu, bazinis ilgojo svoris daugmaž stabilus, aukštesnių padalų – taip pat. Kinta tik pačių žemiausių padalų svoriai priklausomai nuo rinkoje esančių pinigų svorio normų.

Kaip matyti, pateikti duomenys ir svarstymai tiesaus atsakymo į rūpimą klausimą neduoda, tačiau verčia turėti galvoje kai kurias galimybes. Likusioje Lietuvos dalyje papuošalų dalių kol kas rasta labai mažai. Tai, matyt, ne tik archeologinių tyrinėjimų spraga. Arčiau sostinės, arčiau prekybinių centrų neturėjo trūkti apyvartos priemonių. Žemaitijoje tai galėjo justis aštriau, ypač XIV a. Dėl to į apyvartą galėjo būti įtrauktas buityje esančio sidabro perteklius ar net didžioji dalis išteklių. Taigi seniausiais žemaičių pinigais buvo lydiniai, dalys, sidabro papuošalai ir jų dalys (3 lentelė). Žemaičių naudota sistema buvo gausi smulkiiausiais nominalais: ketvirtadaliu ir aštuntadaliu artūgo, aštuntadaliu ir ketvirtadaliu erės. Pas juos buvo išplėta kunų naudojimo praktika. Vertybinė sistema daugiausia papildyta mažesniais nei ketvirtis ilgojo kunų nominalais. Ateityje reikėtų atidžiau patyrinti, ar žemaičių vertybinė sistema nesiskyrė nuo lietuvių vertybinės sistemos. Tam reikėtų didesnės duomenų bazės.

3 lentelė. Kulautuvos lobių sidabro daiktų nomenklatūra ir svoriai

Kulautuvos pirmasis lobis

- 1–3. Lydiniai – 101,771; 106,709; 108,988 g
4–8. Lydinių dalys – 6,026; 12,013; 14,944; 16,7475; 31,94 g

Kulautuvos antrasis lobis

- 1–3. Lydinių dalys – 12,788; 16,8026; 43,1134 g
4. Segė – 16,8098 g
5. Žiedas – 7,78 g

Kulautuvos trečiasis lobis

- 1–6. Segių įvijos – 2,74; 2,99; 3,02; 3,37; 4,07; 4,14 g
7–9. Segių lankelių dalys – 3,46; 7,26; 10,96 g
10–12. Segių galvutės – 9,46; 11,16; 12,88 g
13–15. Segių liežuvėlių dalys – 0,91; 3,22; 4,88 g

16. Apyrankės dalis – 3,79 g
17–18. Žiedų vytos įvijos – 1,14; 1,15 g
19–20. Žiedų dalys – 1,50; 2,96 g
21. Kabučio dalis – 0,97 g
22. Grandis – 1,22 g

Kulautuvos ketvirtasis lobis

1. Segės įvija – 3,53 g
2. Segės galvutė – 2,61 g
3. Segės liežuvėlio dalis – 3,23 g
4. Segės lankelio dalis – 6,63 g
5. Kabučio dalis – 1,01 g
6–8. Karoliai ir karolio dalis – 1,95; 2,2202; 3,4858 g
9. Žiedo pusė – 6,63 g

Kulautuvos penktasis lobis

- 1–2. Segės – 22,07; 29 g
3. Žiedas – 11, 63 g

VIII. LOBIŲ DAIKTŲ APRAŠAI

Pirmasis lobis

1. Lydinys, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, be iškirtų, su įpjovomis pilvelio kraštuose, 12 cm ilgio, iki 1,6 cm pločio, 106,709 g svorio (2 pav., 5).
2. Lydinys, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su trimis bukomis iškirtomis, su įpjovomis pilvelio kraštuose, įkirstu ir nulaužtu galu, paplotu pilveliu, 12,8 cm ilgio, iki 1,5 cm pločio, 101,771 g svorio (2 pav., 4).
3. Lydinys, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su septyniomis aštriomis, negiliomis iškirtomis, su įpjovomis pilvelio kraštuose, su apdaužyta liejimo karpa gale, 12,3 cm ilgio, iki 1,5 cm pločio, 108,988 g svorio (2 pav., 3).
4. Lydinys, žalvario, pusiau ovalo pjūvio, nulaužtu galu, 9,5 cm ilgio, iki 1,2 cm pločio (2 pav., 11).
5. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose ir nugarėlės viršuje, paplotu pilveliu, su kirtimo ir laužimo žymėmis galuose, 3,2 cm ilgio, iki 1,5 cm pločio, 31,94 g svorio (2 pav., 6).
6. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose ir nugarėlės viršuje, su graviravimo žymėmis pilvelyje, su kirtimo ir laužimo žymėmis viename gale, 3 cm ilgio, iki 1,2 cm pločio, 16,7475 g svorio (2 pav., 10).

7. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose ir nugarėlės viršuje, paplotu pilveliu, su kirtimo ir laužimo žymėmis galuose, 2,2 cm ilgio, iki 1,3 cm pločio, 14,944 g svorio (2 pav., 9).

8. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose, nugarėlės viršuje bei iškirtų kraštuose, paplotu pilveliu, su kirtimo ir laužimo žymėmis galuose, 1,4 cm ilgio, iki 1,4 cm pločio, 12,013 g svorio (2 pav., 8).

9. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose bei vieno galo viršuje, su kirtimo žymėmis galuose, 0,7 cm ilgio, 1,4 cm pločio, 6,026 g svorio (2 pav., 7).

10. Apyrankė, žalvarinė, juostinė, stačiakampio pjūvio, puošta laužyta juosta, sudaryta iš viena po kitos einančių skersų įraižų, trim ar dviem duobutėmis ties juostos įlaužimais, 1 cm pločio, apie 6 cm skersmens (2 pav., 1).

11. Kabutis, žalvarinis, rombinis, skardinis, su stačiakampio formos ausele, puoštas penkiais kryžiumi išdėstytais gumburėliais, tarp kurių įkomponuotas skersas kryžius, sudarytas iš dviejų įkartėlių eilučių, 3,2x3,2 cm dydžio (2 pav., 2).

Bendras sidabro svoris 399,1385 g (~4 ilgieji).

Antrasis lobis

1. Lydinio pusė, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su viena negilia buka iškirta, su įpjovomis pilvelio kraštuose, paplotu buku galu, su kirtimo ir laužimo žymėmis viename gale, 6,5 cm ilgio, iki 1,5 cm pločio, 43,1134 g svorio (3 pav., 4).

2. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose, su kirtimo ir laužimo žymėmis galuose, 2,3 cm ilgio, iki 1,3 cm pločio, 12,788 g svorio ((3 pav., 3).

3. Lydinio dalis, sidabro, pusiau ovalo pjūvio, su įpjovomis pilvelio kraštuose, su kirtimo ir laužimo žymėmis galuose, 2,4 cm ilgio, iki 1,1 cm pločio, 16,8026 g svorio (3 pav., 5).

4. Segė, sidabrinė, pasaginė, gyvuliniais galais, tordiruotu lankeliu, su įmuštais trikampaiais ir taškučiais puoštu liežuvėliu, 2,3 cm skersmens, 16,8098 g svorio (3 pav., 2).

5. Žiedas, sidabrinis, sukeistais galais, paplatinta, pinta iš aštuonių iki 1,5 mm storio vielų priekine dalimi, apie 2,7 cm skersmens, 7,78 g svorio (3 pav., 1).

Bendras sidabro svoris 97,2938 g (~1 ilgasis).

Trečiasis lobis

1. Pasaginės segės įvija, sidabrinė, 0,4 cm storio, 3,5 cm ilgio, 4,07 g svorio. Galuose žymios kirtimo žymės. Vieno galo paviršius ruplėtas–daužytas (4 pav., 8).

2. Pasaginės segės įvija, sidabrinė, 0,4 cm storio, 2 cm ilgio, 2,74 g svorio. Galuose žymios kirtimo žymės. Vieno galo paviršius ruplėtas–daužytas (4 pav., 5).

3. Pasaginės segės įvija, sidabrinė, 0,4 cm storio, 2,5 cm ilgio, 3,37 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 1).

4. Pasaginės segės įvija, sidabrinė, 0,4 cm storio, 3 cm ilgio, 3,02 g svorio. Galuose žymios kirtimo žymės. Vieno galo paviršius ruplėtas–daužytas. Kitame likusi įkirta (4 pav., 2).

5. Pasaginės segės įvija, sidabrinė, 0,4 cm storio, 3 cm ilgio, 4,14 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 7).

6. Žiedo lankelio dalis, sidabrinė, vyta iš 2 mm storio trijų vielų, 1,7 cm ilgio, 0,3 mm storio, 1,15 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 14).

7. Žiedo lankelio dalis, sidabrinė, vyta iš 2 mm storio trijų vielų, 1,7 cm ilgio, 0,3 mm storio, 1,14 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 9).

8. Pasaginės segės lankelio dalis, sidabrinė, vyta iš 4 mm keturių vielų ir iš trijų vielų vytos filigraninės vielelės, 2,7 cm ilgio, 10,96 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės. Daug įvairių įdaužimų ir įkirtimų (4 pav., 12).

9. Pasaginės segės lankelio dalis, sidabrinė, vyta iš 4 mm keturių vielų ir filigraninės vielelės, 3 cm ilgio, 7,26 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 13).

10. Pasaginės segės galas, sidabrinis, 1,9 cm ilgio, 3,46 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 11).

11. Pasaginės segės įvija, sidabrinė, 3 cm ilgio, 0,4 cm storio, 2,99 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 3).

12. Pasaginės segės galvutė, sidabrinė, masyvi, 2,5 cm ilgio, 11,16 g svorio, su didelėmis ausimis, barzda ir nosimi. Šonai puošti stačiakampiais punktyrais, išdėstytais pakraščiais. Be to, viena eilutė eina ausų pakraščiais. Nosis puošta stačiakampių punktyrų eilutėmis. Viename šone yra duobutė ir ratukas, o kitame šone tik duobutė. Galvutėje žymios dildinimo žymės. Galvutė nuo lankelio nukirsta. Liežuvis puoštas įkirtomis (4 pav., 20).

13. Pasaginės segės galvutė, sidabrinė, 2,7 cm ilgio, 12,88 g svorio, tokia kaip Nr. 12, tik su viename šone įkaltais ratukais (4 pav., 22).

14. Pasaginės segės gyvulinė galvutė, sidabrinė, 2,5 cm ilgio, 9,46 g svorio, su lankelio dalimi. Ausys ir barzda ilga, snukis bukas. Nosis puošta įkartų eilutėmis. Ausyse įrėžti trikampiai. Segės būta pintos iš keturių rombinio pjūvio vielų. Gale kirtimo žymės. Ausys aplankstytos (4 pav., 21).

15. Pasaginės segės liežuvėlio galinė dalis, sidabrinė, 1,9 cm ilgio, 3,22 g svorio. Gale matyti lankstymo žymės. Liežuvėlis puoštas pakraščiais einančiais gumburėliais ir įkartėlėmis. Per vidurį eina iškilimas (4 pav., 19).

16. Pasaginės segės liežuvėlio priekinė dalis, sidabrinė, 3,5 cm ilgio, 2,2 cm pločio, 4,88 g svorio, sutampanti su Nr. 15 dalimi. Platusis galas nulankstytas, o smaigalys nukirstas (4 pav., 15).

17. Pasaginės segės liežuvėlio dalis, sidabrinė, 0,5x1,5 cm dydžio, 0,91 g svorio, sulenkta per pusę ir suglausta. Matyti, kad liežuvėlis buvo puoštas gumburėliais. Kraštuose žymios lankstymo ir daužymo žymės (4 pav., 17).

18. Apyrankės galas, sidabrinis, vyta iš 3 mm trijų vielų su plokštelės dalimi, 2,5 cm ilgio, 3,79 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (4 pav., 10).

19. Žiedo sukeistais galais dalis, sidabrinė, 2,96 g svorio. Žiedo būta 2,5 cm skersmens. Gale žymi laužimo žymė (4 pav., 4).

20. Žiedo lankelio dalis, sidabrinė, 1,6 cm ilgio, 1,50 g svorio. Viename gale žymios kirtimo ir laužimo žymės, o kitame – tik kirtimo žymės (4 pav., 6).

21. Grandis, sidabrinė, apie 1 mm storio, 2 cm skersmens, 1,22 g svorio (4 pav., 16).

22. Mėnulio pavidalo pakabučio pusė, sidabrinė, 1,8x2,2 cm dydžio, 0,97 g svorio, su ausele, puošta gumburėliais, tuščiavidurė. Gale žymi lankstymo žymė (4 pav., 18).

Bendras sidabro svoris 97,25 g=(~1 ilgas).

Ketvirtas lobis

1. Pasaginės segės lankelio įvija, sidabrinė, 2,7 cm ilgio, 0,4 cm storio, 3,53 g svorio. Galuose žymios kirtimo ir daužymo žymės (5 pav., 3).

2. Pasaginės segės gyvulinė galvutė, sidabrinė, 2,61 g svorio, perkirsta išilgai per pusę, apkapota, padaužyta, ilgomis ausimis, ilga nosimi, lėlijos formos snukiu, puoštu įkartėlėmis (5 pav., 1).

3. Pasaginės segės liežuvėlio dalis, sidabrinė, 3,5 cm ilgio, 3,23 g svorio, aplaužyta ir nudaužyta, su iškilimu per vidurį ir abipus einančiomis įkartėlių linijomis (5 pav., 7).

4. Žiedo sukeistais galais pusė, sidabrinė, 4,5 cm ilgio, 6,63 g svorio, išplatintu priekiu, pintu iš 2 mm keturių vielų, kurios savo ruožtu vytos iš apie 1 mm storio trijų vielų (5 pav., 2).

5. Pasaginės segės lankelio galas, sidabrinis, 2 cm ilgio, 2,29 g svorio, su lankelį vijusių vielų žymėmis, nukirstais galais (5 pav., 5).

6. Mėnulio pavidalo kabutis, sidabrinis, 2,5 cm ilgio, 1,01 g svorio, tuščiaviduris, aplaužytas (5 pav., 4).

7. Karolis, sidabrinis, 3,5 cm ilgio, 1,5 cm storio, 2,2202 g svorio, tuščiaviduris, ovalo formos, puoštas šešiomis gumburėlių eilutėmis (5 pav., 8).

8. Karolio pusė, sidabrinė, 1,9 cm ilgio, 2,3 cm pločio, 1,95 g svorio, tuščiavidurė, ovalo formos, suplota, perlaužta (5 pav., 6).

9. Karolis, sidabrinis, 4 cm ilgio, 1,5 cm storio, 3,4858 g svorio, tuščiaviduris, trapecijos formos, filigranine vielute apvyniotais galais, puoštas iškilio-
mis susiliejusiomis kilpomis, savo galais nukreiptomis į per vidurį karolio

esantį iškilų žiedą ir nuo jo (5 pav., 9).

Bendras sidabro svoris 26,947 g=(~1/4 ilgojo).

Penktas lobis

1. Segė, sidabrinė, 9 cm ilgio, 29 g svorio, pasaginė, gyvuliniais galais, lankelis vyta iš keturių rombinio pjūvio vielų, galvutės su didelėmis ausimis ir smakrais, ausys pakraščiais puoštos dvigubomis įkartėlių juostomis, snukio viršus puoštas keturiomis įkartėlių eilutėmis, burna išryškinta dviem įkartėlių trikampaiais. Liežuvėlio plokštelė puošta per vidurį trimis gumburiais, į abi puses nuo gumburių eina po dvi įkartėlių eilutes, tarp kurių yra skersinės įkartėlių eilutės, sudarančios trikampius. Lankelis 0,5 cm storio. Segė ištiesinta, lankelyje žymūs smulkūs, negilūs įpjovimai ir dideli peilio įkirtimai. Įpjovų yra ir lankelyje prie vienos galvutės (6 pav., 1).

2. Žiedas, sidabrinis, 11,63 g svorio, sukeistais galais, išplatintu ir išaukštintu priekiu, suvytu iš devynių persuktų 1,5 mm storio vielelių, 1,8 cm skersmens lankeliu, moteriškas (6 pav., 2).

3. Segė, sidabrinė, 4,5 cm skersmens, 22,07 g svorio, pasaginė, veikiausiai gyvuliniais nulaužtais galais, lankeliu, vytu iš keturių rombinio pjūvio vielų. Žymūs įkirtimai per segės vidurį ir abiejuose galuose. Lankelis 0,7 cm storio (6 pav., 3).

Bendras sidabro svoris 62,70 g=(~2/3 ilgojo).

IX. NUORODOS

1. *A. Makarevičius*. Vilkijos ir jos apylinkių praeities paminklai // Kraštotyra. T. 10. Vilnius. 1980. P. 61.

2. *K. Rickevičiūtė*. Kulautuvos (Kauno raj.) kapinyno tyrinėjimai // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais. Vilnius. 1992. T. 1. P. 114.

3. *E. Ivanauskas*. Kulautuvos deginimo apeigų vietos ir antrojo kapinyno 1996 metų žvalgomųjų archeologinių kasinėjimų ataskaita. Vilnius. 1996.

4. *L. Kvizikevičius*. Archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų Kulautuvoje (Kauno raj.) ataskaita. Vilnius. 1995.

5. *Petras Dusburgietis*. Prūsijos žemės kronika // Lituanistinė biblioteka. T. 23. Vilnius. 1985. P. 226.

6. Ibidem. P. 233.

7. Ibidem. P. 231.

8. Ibidem. P. 267.

9. Ibidem. P. 277.

10. Chronicon seu annales Wigandi Marburgensis, eguitis et fratris ordinis Teutonici, Puścizna po Janie Długoszu dziejopisie polskim to jest kronika Wiganda z Marburga rycerza i kapłana zakonu krzyżackiego. Przełożył ją Edward Hr. Raczyński, Poznań 1842 (toliau – Chronicon). S. 86–87.

11. Ibidem. S. 140–143 “Post dicta magister et preceptores transeunt in Stayten cum exercitu, deinde descendunt prope Nergam in villam Kalanten in terra Pastowen, in qua steterunt et hostiliter se habuerunt, villam dictam incinerantes, penitus desolantes”.

12. Ibidem. S. 164–166. “Eo tempore dux de Monte erat cum multis in terra, ad cuius nutum fit reysa navigio, et veniunt in Insulam vulgariter Gotis, in qua cum non possent explere voluntatem suam, nec compescere paganos, transeunt in Gollandiam et pagani confluunt et impediunt recursum eorum ad naves. Prefectus de Girdowen cum suis Nassutis comprimit ad nawem, cui occurrunt cum 10 lanceis, bipennis et multis petris atque bambucis contra prefectum Auxilio tamen Dei evasit manus eorum”.

13. Ibidem. S. 172–173. “[...] in tres partes exercitum divisit, qui in terra hostiliter agunt incendiis, occisionibus infranominatas terras, vulgariter Slavosen, Pawunden, Warlow, Swynaren, Caleynauder, Salwisowe prope vetus castrum Cayne, Calewysten, donec perveniatur prope nowam Cawen, ubi captivabant ultra 800 equiriciam vulgariter Stud (Stuterei) et quidquid occurrebat ad utilitatem; equiriciam in Lerdertrag accepit, que erat regis, qui est motus in iram: ducunt eos in terram. In terra Wirswen cum incendio steterunt primam noctem”; *Henrikas Latvis, Hermanas Vartbergē*. Livonijos kronika. Vilnius. 1991. P. 190.

14. Ibidem. S. 172–175. *Henrikas Latvis, Hermanas Vartbergē*. Livonijos kronika. P. 190.

15. Ibidem. S. 172–175.

16. Ibidem. S. 180–181.

17. Ibidem. S. 190–191: “[...] sexta nocte intrant Galanten [...]”.

18. Ibidem. S. 194–195: “[...] quinta in Golanten et convertit se in Pastow devastans terras, captivos Rutenos paganos ducit domum”; *Henrikas Latvis, Hermanas Vartbergē*. Livonijos kronika. P. 196.

19. *Henrikas Latvis, Hermanas Vartbergē*. Livonijos kronika. P. 197–198.

20. Ibidem. S. 218–219.

21. Chronicon... S. 236–239: “[...] completis VI noctibus revertuntur ad Milam prope Gallanten et Tromen invenientes naves redeunt in Prussiam cum paucis captivis”.

22. Ibidem. S. 226–227.

23. Ibidem. S. 248–249.

24. Описание документов Виленского Центрального Архива древних

актовых книгъ, Акты Россіенского земского суда за 1575–1586 годы. Выпуск I. Вильна 1901. №4. С. 25; №37. С. 27.

25. Ibidem. №345. С. 125.

26. Ibidem. №248. С. 58.

27. Описание ... за 1588–1591 годы. Выпуск II. Вильна. 1903. №68. С. 65.

28. *R. Jastas*. Pergamentų katalogas. Vilnius. 1980. Nr. 692. P. 277–278.

29. Описание ... за 1575–1586 годы. №114. С. 178.

30. Описание ... за 1588–1591 годы. №147. С. 47.

31. Ibidem. №199. С. 51.

32. Описание ... за 1592–1595 годы. Выпуск III. Вильна. 1904. №54. С. 300.

33. Описание ... за 1588–1591 годы. №212. С. 100.

34. Ibidem. №191. С. 172.

35. Описание ... за 1592–1595 годы. №145. С. 78.

36. Описание ... за 1575–1586 годы. №388. С. 148–149.

37. Ibidem. №263. С. 84.

38. *K. Jablonskis*. Istorijos archyvas. Kaunas. 1934. T. 1. Nr. 99. P. 415–416, 417–418.

39. Описание ... за 1595–1598 годы. Выпуск IV. Вильна. 1905. № 2. С. 137.

40. Описание ... за 1595–1598 годы. № 103. С. 217.

41. Ibidem. № 207. С. 269.

42. Описание ... за 1598–1600 годы. Выпуск V. Вильна. 1907. № 159. С. 221.

43. Ibidem. № 308. С. 270.

44. Mokslų Akademijos bibliotekos rankraščių skyrius. F 264–726.

45. Ibidem. F 264–728.

46. *M. Michelbertas*. Prekybiniai ryšiai su Romos imperija // Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai I–XIII a. Vilnius. 1972. P. 5–126; *A. Tautavičius*. Papildomi duomenys apie naujus sidabro lydinis ir XIV a. II pusės–XV a. pradžios Lietuvos monetų radinius Lietuvos TSR teritorijoje // Mokslų Akademijos darbai. 1965. 1(18). P. 67–84; *E. Ivanauskas*. Lietuvos pinigų lobiai. Pasiėpti 1389–1865 metais. Vilnius. 1995.

47. *E. Ivanauskas*. Kulautuvos lobiai // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais. Vilnius. 1996. P. 365.

48. Ibidem.

49. Lobis // Kultūros vertybių apsaugos aktualijos. 1996 m. liepa. Nr. 5(11). P. 4.

50. Kulautuvos ekspedicija // Kultūros vertybių apsaugos aktualijos. 1996 m. spalio. Nr. 7(13). P. 4.

51. *E. Ivanauskas*. Lydinių, sidabrinių papuošalų ir monetų nuolaužos Lietuvos pinigų apyvartoje // Kultūros paminklai. T. 3. Vilnius. 1996. P. 32–38. Segės

liežuvėlio smaigalys Šilėlio II kapinyne rastas 1991 m. Buvo perduotas saugoti VDKM. Dingo. Marvelės radiniai neskelbti. Matyti 1996 m. VDKM parodoje.

52. E. Ivanauskas. Kulautuvos deginimo... P. 21.

53. Lelijos formos kabutis ir segės liežuvėlio dalis buvo rasti 1961 m. tyrinėjant kapinyną [V. Daugudis. Stakliškių lobis // Acta Historica Lituanica. Vilnius. 1968. P. 14, nuoroda 54, P. 21, nuoroda 74]. Kabutis dingo. Kiti daiktai: segės galvutė (svoris 7,3929 g), apyrankės gabalėlis (svoris 0,921 g), plokštinės segės gabalas (svoris 1,092 g), segės liežuvėlio dalis (svoris 0,882 g), žiedo gabalėlis (svoris 2,572 g), kabučio auselė (svoris 2,38 g), segės liežuvėlio dalis (svoris 2,27 g), pasaginės segės dalis (svoris 20,062 g) rasti 1997 m. žvalgant kapinyną su metalo ieškikliu. Saugoma LNM.

54. A. Luchtanas. Kernavės pušyno prie Neries archeologiniai tyrinėjimai 1991 m. // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1990 ir 1991 metais. Vilnius. 1992. T. 1. P. 28. Dar lydinio gabaliukas rastas Kernavės Kriveikiškių kapinyne.

55. R. Kulikauskienė, R. Rimantienė. Lietuvių liaudies menas: senovės lietuvių papuošalai. Vilnius. 1958. Kn. 1.

56. V. Daugudis. Stakliškių lobis.

57. L. Vaitekūnienė. Sidabras senovės Lietuvoje. Vilnius. 1981.

58. B. Tautavičienė. III–XVI a. sidabriniai ir sidabru puošti dirbiniai. Vilnius. 1981.

59. Rūkų lobis rastas 1969 m. Radimo vieta sąlyginė, nes lobis rastas atvežtoje žemėse. Anot Vytauto Račkaus, Zigmas Lembergas, važiuodamas iš atvežtų žemių supilta kelio sankasa į ferma, rado du lydinius. Vėliau rasta daugiau lydinių. Žemės buvo atvežtos iš Babėnų (Kėdainių priemiestis) karjero. 1991 m. sankasos pakraščiuose šių eilučių autorius rado daug susilydžiusio alavo gabalų.

60. E. Ivanauskas, M. Balčius. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės lydiniai ir monetos 1387–1495 m. Vilnius. 1994.

61. Z. Duksa. Pinigai ir jų apyvarta. Lietuvių materialinė kultūra IX–XIII amžiuje. T. II. Vilnius. 1981. P. 109.

62. Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia. 6 // Codex epistolaris opera Antonii Prochaska, Cracoviae. 1882. Nr. CLXXIX. S. 52: “[...] Der erste artikel, das herczog Witawt abetreten sal alle die landt die do legen binnen dissen nachgeschreben grenzen: anzuheben an der werdır Sallyn genandt legende boben Romeywerdir, von dannen obir den ort gerichte czu geen uff di Nouwese under dem heiligen walde im grunde, und von dannen czu volgen der Nouwesen in dem mittelstrome bis czu Wyswilten von danne gerichte czu geen czu Rode dem steine der do liit in der A und Roda ist genandt”.

63. Ibidem. Nr. DXVII.

64. Ibidem. Nr. DCXXXIX. S. 357 “[...] das wir nedvenig der Weluna wol eine halbe meil, do etwenne Samaytischer heiliger walt gewest ist, Wentis genant”.

65. Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius. 1996. P. 510: “[...] ex una parte fluvii Nemen villa, que vocabatur Woygowa et ex alia parte fluvii Nemen silva dicta Ventus, que alias sancta in paganismo vocabatur [...]”.

66. Kraštas ir žmonės. Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV–XIX a.). Vilnius. 1983. P. 15–16.

67. Baltų religijos ... P. 559–560, 563.

68. J. Antanavičius. Gailiušių sidabrinė antkaklė // Kraštotyra. Vilnius. 1978. P. 86–87; B. Tautavičienė. III–XVI a. sidabriniai. II. 170.

69. V. Urbanavičius. Grauzių lobis // Mokslų Akademijos darbai. 1970. T. 3(34). P. 77–83; B. Tautavičienė. III–XVI a. sidabriniai. II. 171–172. Dar viena tokia antkaklė rasta Šiauliškiuose (Prienu rj.) ir Skaruliuose (Jonavos rj.). Apie pastarąją žinių suteikė A. Patašovas (Kaunas). Rasta prieš Antrąjį pasaulinį karą. Radėjai pasidalino ją perkirtę į dvi dalis. Vieną pusę matė A. Patašovas ir persiėšė plokštelės ornamentus į užrašų knygutę. Savininkė turėtų gyventi Kaišiadoryse.

70. Chronicon ... S. 296–297.

71. Ibidem. S. 140–141.

72. Baltų religijos ... P. 472.

73. Visi teiginiai paremti šiais darbais: H. Łowmiański. Elementy indoeuropejskie w religii bałtów // Ars historica. Seria historia. Nr. 71. Poznań. 1976. S. 145–153; H. Łowmiański. Religia słowian i jej upadek. Warszawa. 1979. (toliau – Religia). S. 33, 50, 51, 53, 93, 102, 104, 107, 143, 162, 220–224, 398, 399.

74. E. Jovaiša. Rupunionių kapinynas // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais. Vilnius. 1982. P. 55–54. Lobį sudarė 49 ietigaliai, 3 vienašmenių kalavijų dalys, geležinis kalavijo rankenos skersinis ir peilis.

75. H. Łowmiański. Religia... S. 172–175.

76. E. Gudavičius. Miestų atsiradimas Lietuvoje. Vilnius. 1991. P. 68–80.

77. J. Zemzaris. Mērs un svars Latvija (13–19 gs). Rīga. 1981. L. 158–160.

78. III. Н. Бектинеев. Денежное обращение Великого княжества Литовского в XIII–XV вв. Минск. 1994. С. 52–57.

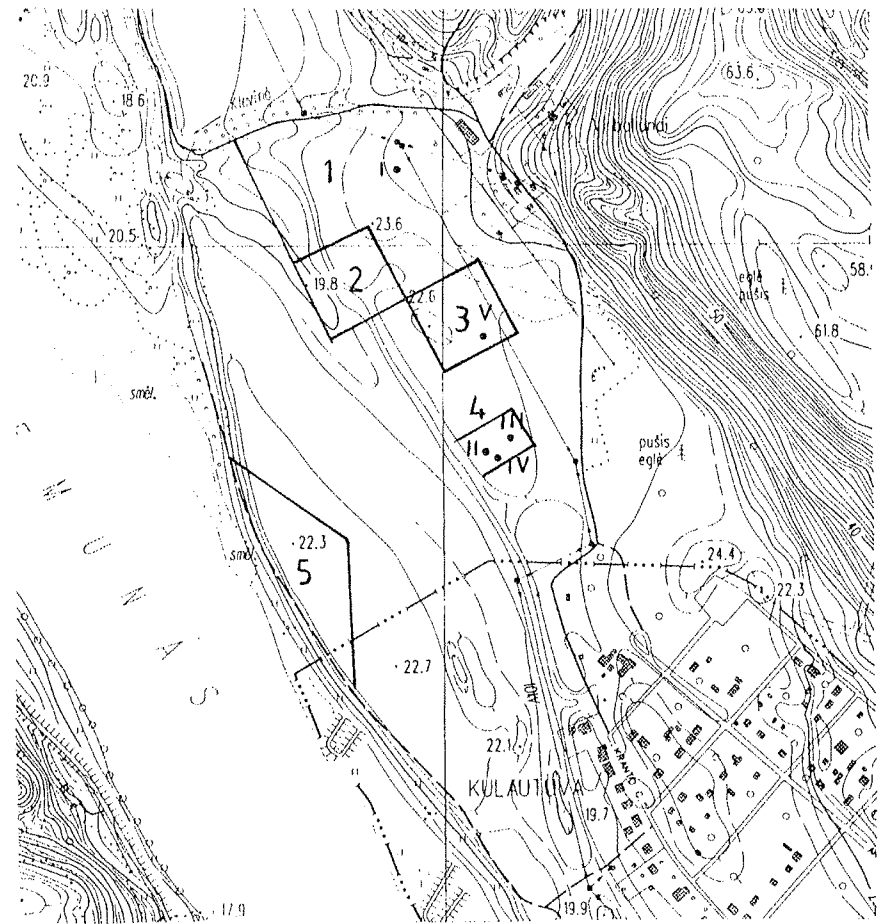
79. Ibidem. С. 54.

80. В. Л. Янин. Русские денежные системы IX–XV вв. Археология СССР. Москва. 1985. С. 364–375.

81. III. Н. Бектинеев. Денежное... С. 57.

82. В. Л. Янин. Русские... С. 364–375.

83. III. Н. Бектинеев. Весы и гирьки–разновесы X–XIV вв. из Белоруссии. Советская археология. Москва. 1987. № 1. С. 234, 237.

1 pav. Kulautuvos archeologijos vertybių planas. M 1:10000. 1, 5 – Kulautuvos senovės gyvenvietės; 2, 3 – kapinynai; 4 – deginimo apeigų vieta; I–V – lobių radimo vietos

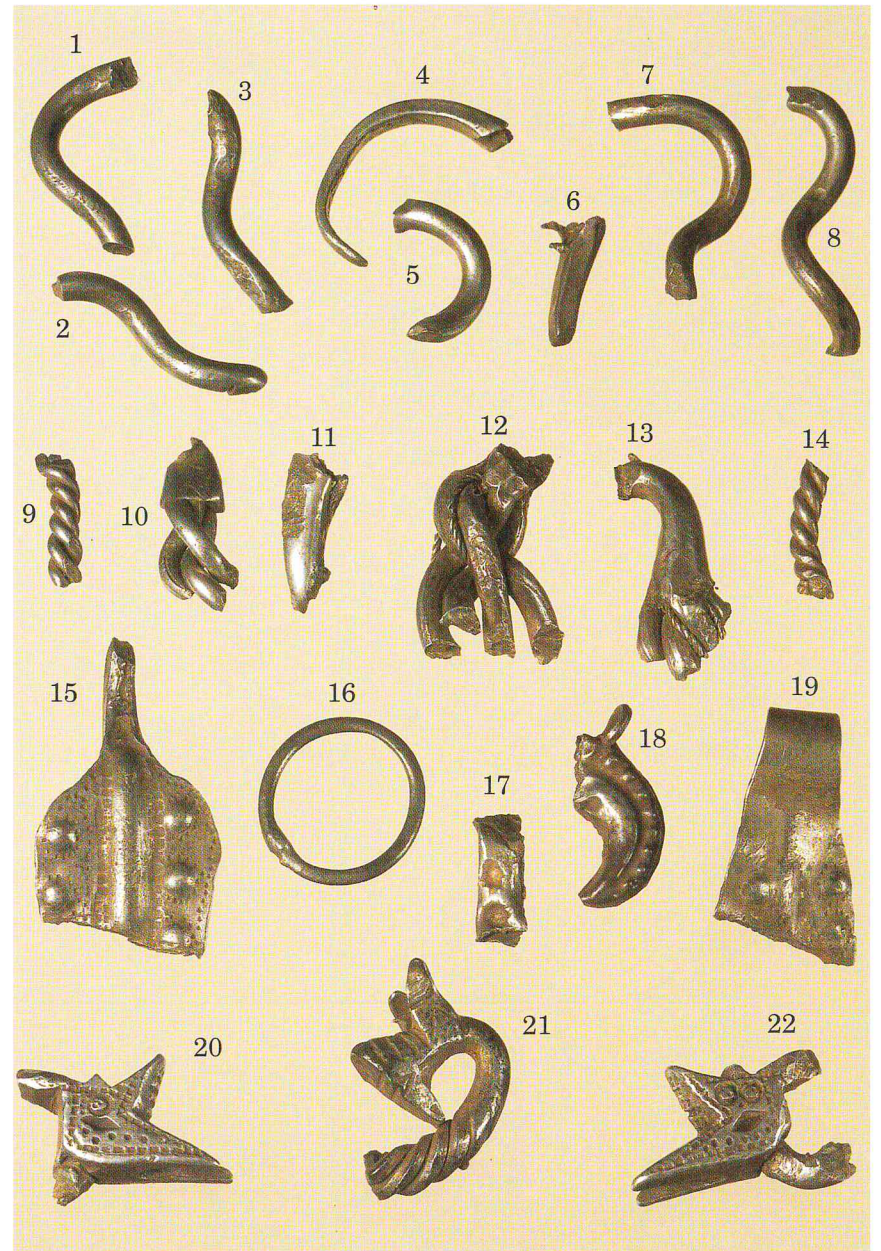

2 pav. Kulautuvos pirmasis lobis

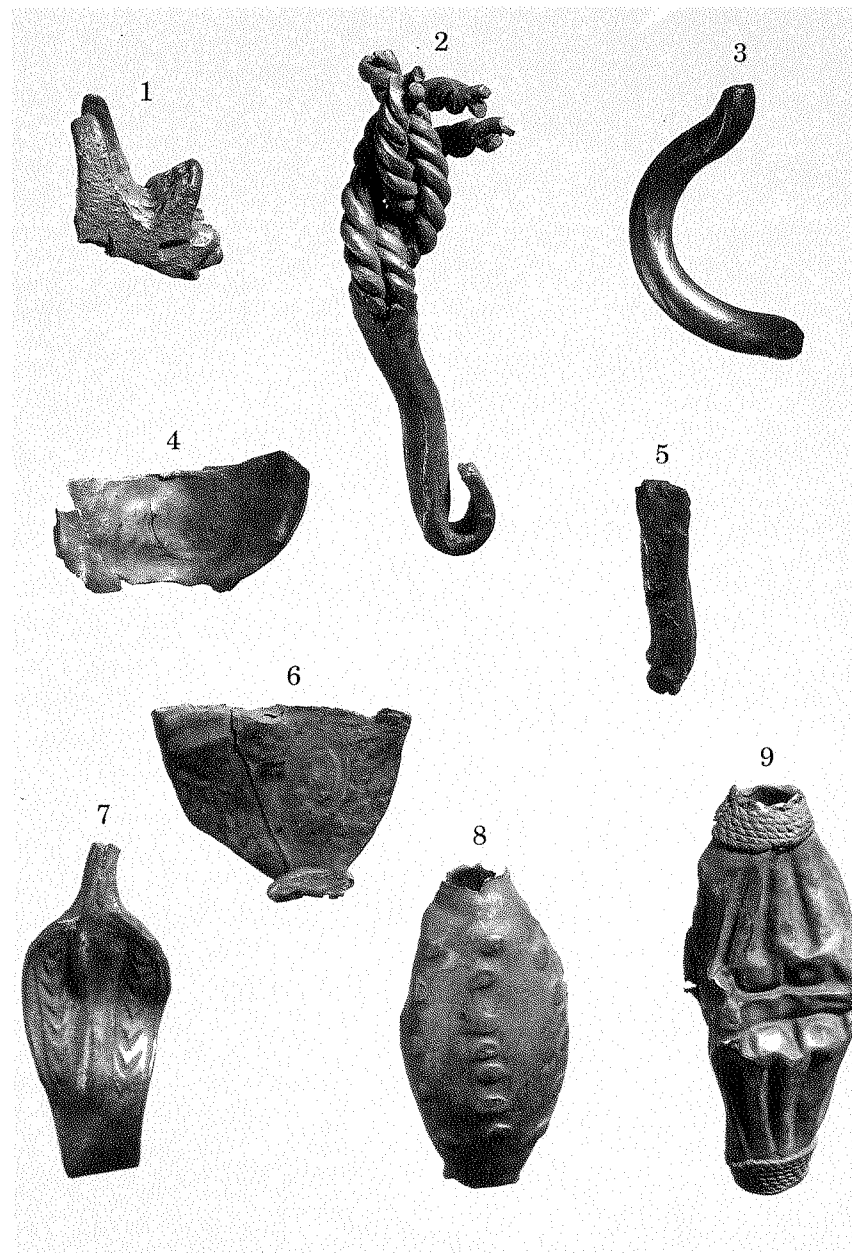

3 pav. Kulautuvos antrasis lobis

4 pav. Kulautuvos trečiasis lobis

5 pav. Kulautuvos ketvirtasis lobis

6 pav. Kulautuvos penktasis lobis

Ivanauskas Eugenijus

Iv-12 Kulautuvos lobiai / Eugenijus Ivanauskas.- Vilnius: Savastis.
1997. - 46 p.: iliustr. 5.: žml. 1.
ISBN 9986-420-12-1

Knygoje pateikiami duomenys apie Kulautuvoje rastus XIV a. brangenybių lobius, trumpai aptariama šios vietovės priešistorė ir istorija.

UDK 903(474.5)

E. Ivanauskas

KULAUTUVOS LOBIAI

Fotografijos *Arūno Baltėno*

Kalbos redakcija *Alfonso Lagunavičiaus*

Maketas *Reginos Zaskevičienės*

SL 1347. 1992 10 07 2.75 leidyb. apsk. l.

Tiražas 100 egz. Užsakymas

Išleido IĮ "PAVELDAS" leidykla "Savastis",

Pilies g. 16, 2001 Vilnius 304

Spausdino Adomo Jakšto spaustuvė: Girelės g. 22, 4230 Kaišiadorys
Kaina sutartinė